

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

CLIL do škol

Prvky angličtiny v základní škole praktické

Publikace vznikla v rámci projektu CZ.1.07/1.1.00/08.0005 *Tvorba metodických materiálů a postupů pro zavádění výuky angličtiny formou CLIL do vyučovacích předmětů 2. stupně ZŠ a nižšího stupně víceletých gymnázií*. Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Na realizaci projektu se podíleli:

Jitka Kazelleová, hlavní manažerka projektu
Tamara Váňová, supervizorka metodické a odborné části

Metodičtí garanti slovní zásoby:

Světlana Hanušová, metodická vedoucí, Martin Adam, Jana Zerzová, Jana Chocholatá, Ivana Hrozková, Radek Vogel Ailsa Marion Randall, Aaron Collier, Rita Collins

Technická podpora:

Pavel Krejčí, správce sítě Moodle
Anna Váňová, garantka technické části
Zdeněk Pytela, vedení digitální knihovny

Administrativní podpora:

David Erbes, finanční manažer
Jana Jančíková, asistentka
Věra Dvořáková, sekretářka

Gymnázium INTEGRA BRNO, s.r.o., Rašelinová 11

Garantky: Jana Trojanová, Martina Hemžalová
Vlastimil Čech, Michal Dujka, Jan Ferdinand, Lukáš Hadwiger Zámečník, Eva Heinzová, Marcela Kramolišová, Jana Madaraszová, Veronika Machálková, Jana Nešporová, Dana Pavlíková, Petra Pohlodková, Tamara Spoustová, Petra Zvarová

Gymnázium Brno Křenová 36

Garant Josef Šuler
Martina Dvořáčková, Naďa Kovářová, Veronika Mačátová, Vlasta Ševčíková, Milena Tomanová, Dagmar Valášková, Hana Vymazalová

Gymnázium P. Křížkovského s uměleckou profilací, s.r.o., Brno Kristenova 27

Garantka Dagmar Vejchodová
David Baránek, Martina Coufalíková, Tomáš Jeřábek, Ilona Jílková, Veronika Pazderková, Zuzana Pazdírková, Eduard Roreček, Zdeněk Šašínska

Gymnázium Cheb, Nerudova 7

Garantka Anna Švecová
Jan Dirlbeck, Jaroslava Dirbecková, Zuzana Habětínková, Libuše Hudecová, Libor Matoušek, Markéta Nováková

Základní škola a mateřská škola Březová, okres Uherské Hradiště

Garant Ludvík Zimčík
Markéta Hudáková, Pavlína Majerová, Kristýna Miklánková, Jana Miková, Jiří Miškar
Andrea Miškarová, Ivana Rozehnalová, Ivana Tálská, Alena Urbancová, Miroslava Zimčíková

Základní škola Slavkov u Brna, Malinovského 280

Garant Karel Durda
Černý Jiří, Hynštová Zlata, Kachlířová Dagmar, Matys Milan, Mrázková Marie, Nechvátalová Zdeňka, Studnař Marek

Základní škola Slavkov u Brna, Komenského náměstí 495

Garant Vladimír Soukop
Martin Bauer, Jarmila Dvořáková, Hynek Kepák, Iva Kočí, Tomáš Kudlička, Karel Lefner, Miroslava Lónová, Renáta Macharová, Olga Ryšavá, Hana Sokolová, Jana Ševčíková, Lenka Záleská, Petr Žižlavský

Obsah

Obsah	i
1 Pár slov o projektu úvodem	1
2 Rekapitulace práce v projektu z pohledu hlavní manažerky	5
3 Začínáme s CLILEm	8
4 Zkušenosti s metodou CLIL pohledem ředitele	16
5 Metoda CLIL v Praktické škole Malinovského Slavkov	17
6 Z pohledu garantky slovní zásoby	25
Přílohy	27

Pár slov o projektu úvodem

1

Tamara Váňová

Otevíráte jeden z výstupů projektu Tvorba metodických materiálů a postupů pro zavádění výuky angličtiny formou CLIL do vyučovacích předmětů 2. stupně ZŠ a nižšího stupně víceletých gymnázií, který jsme v listopadu 2009 zahájili pod stručným názvem CLIL do škol na Katedře anglického jazyka a literatury Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity (dále jen KAJ PdF MU) společně s vybranými vyučujícími sedmi partnerských škol: ZŠ Březová, ZŠ Slavkov u Brna Komenského a ZŠ Malinovského, Gymnázium Cheb, Gymnázium Brno Křenová, Gymnázium Integra Brno a Gymnázium Pavla Křížkovského s uměleckou profilací Brno. Jak sám dlouhý název shrnuje, úkolem tohoto projektu bylo zavádění prvků angličtiny metodou CLIL do vybraných předmětů cílových stupňů škol.

Předkládané texty shrnují zkušenosti a metodická doporučení, k nimž jsme jako tým dospěli po dvou letech práce. Na příloženém DVD pak najdete pohromadě texty ze všech příruček včetně hypertextových odkazů, které by nebylo možné dostatečně efektivně využít z tištěných stránek, databázi přeložených a ozvučených výrazů a databázi příprav na hodinu, které vytvořili a odzkoušeli vyučující pilotních škol.

Proč vlastně projekt vznikl?

Vycházeli jsme z toho, že přestože CLIL, zkratka pro Content and Language Integrated Learning, tedy obsahově a jazykově integrované učení, patří v současné době k trendům evropského školství, v České republice není tato forma výuky zatím plně využívána, i když – jak pojednává třetí kapitola – je již několik let součástí české jazykové politiky. Hlavní překážkou je totiž nedostatečná cizojazyčná příprava učitelů odborných předmětů, kterým vesměs chybí jazykové vybavení k tomu, aby mohli s žáky běžně a s jistotou v angličtině komunikovat. Problém začíná už na univerzitách, protože katedry jazyků a odborných předmětů spolu většinou dostatečně nespolečupracují. Na rozdíl od jiných fakult, kde se výuka cizího jazyka cíleně orientuje především na získání specializované slovní zásoby jednotlivých oborů, studující pedagogických fakult sice také procházejí cizojazyčnou přípravou, která je však málokdy zaměřená na slovní zásobu těch předmětů, jež budou v budoucnosti vyučovat. Jde o praktický důsledek toho, že ve studijních skupinách se scházejí studenti různých odborných předmětů a různí se i jejich středoškols-

ská úroveň cizojazyčných znalostí. Během dvou semestrů výuky pak nestihnou víc, než dosáhnout úrovně obecné angličtiny B1/B2 podle Společného evropského referenčního rámce. Přestože studenti vysokých škol a jejich vyučující na pracovištích cizojazyčné přípravy nebyli cílovou skupinou tohoto projektu, doufáme, že jeho výstupy by mohly mít pozitivní ohlas i mezi nimi.

K rozhodnutí připravit pro učitele metodické materiály pro jednotlivé předměty nás vedlo přesvědčení o výhodách metody CLIL spolu s vědomím, že pro její úspěšné zavádění je nutné vytvořit fungující síť škol a učitelů, kteří by se o společně vytvořené učební materiály mezi sebou dělili, vyzkoušeli je v praxi, navzájem si je hodnotili, případně doplňovali, a v neposlední řadě i skutečnost, že praktických metodických příruček na téma CLIL je stále ještě nedostatek. Počítali jsme s tím, že pokud se učitelé sami budou na této činnosti podílet, získají během realizace projektu nenásilným způsobem představu, co CLIL vyžaduje, přestanou se této metody obávat a zjistí, že ani jejich nižší, případně nulová jazyková úroveň nemusí být překážkou. Zároveň doufáme, že jejich i naše zkušenosti mohou být zajímavé i pro další zájemce o tuto metodu.

Volba spolupracovníků z partnerských škol

Bylo by velmi riskantní a mohlo by být ve svém výsledku kontraproduktivní vnucovat metodu CLIL učitelům direktivně. Proto naší cílovou skupinou tvořili učitelé, kteří o experimentální zavádění prvků angličtiny do svých vyučovacích předmětů sami projevíli zájem prostřednictvím svých škol.

Jednotlivé fáze projektu

Projekt měl tři fáze. V první etapě, která trvala do listopadu 2010, probíhal sběr vhodné slovní zásoby v dohodnutých předmětech a ročnících. Vyučujícím partnerských škol byl doporučen následující postup: při přípravě následující běžné hodiny si rozmyslet a zapsat pár českých slov a slovních spojení, která tvoří jádro vysvětlované látky a/nebo je lze využít v rámci komunikace s žáky, jako jsou například jednoduché pokyny nebo obecné výrazy z prostředí třídy. Poté, co hodina proběhla, si učitelé měli znovu tuto slovní zásobu projít, po úvaze doplnit či naopak některé výrazy odstranit a výsledné termíny uložit do databáze v prostředí LMS Moodle na PdF MU, které v projektu sloužilo také jako prostor ke komunikaci mezi někdy i velmi vzdálenými účastníky projektu, k řešení problémů a k archivaci veškerého dění v projektu.

V databázi sesbíraná slovní zásoba byla průběžně překládána do angličtiny, ozvučována a hodnocena rodilými mluvčími. Původní záměr nechat přemluvit celou slovní zásobu rodilými mluvčími se z technických důvodů neosvědčil, a proto jsme k tomuto účelu využili vhodný software. Výslovnost však v konečné podobě vždy hodnotili rodilí mluvčí.

Učitelé-sběrači shromáždili do databáze přes 33 tisíc českých výrazů a slovních spojení z autentických výukových situací, avšak ne se všemi bylo možno podle našeho plánu pracovat dál. Prvním problémem bylo to, že databáze záměrně nedovolovala ukládat do stejného předmětu stejné slovíčko dvakrát, čímž jsme se chtěli vyhnout vzniku duplicit. Učitelé-sběrači se to někdy snažili obcházet tak, že své slovíčko uložili do jiného předmětu, nebo k němu přidali čárku či tečku, což nám jen kompli-

kovalo práci při čištění databáze. Dalším problémem bylo, že nezanedbatelné množství nasbíraného materiálu představovaly celé dlouhé věty. Většinou nebyl problém je přeložit (pokud se ovšem nejednalo o kuriózní položky typu „Číslovky dva/dvě mají v sedmém pádě pouze tvar dvěma.“) ale ozvučovat například plné znění fyzikálních zákonů šlo proti základní myšlence celého projektu, kterou bylo zavádění prvků, nikoli výklad látky v angličtině. Překlady dlouhých vět, které by vyučující stejně nebyli schopni v prostředí třídy vyslovit plynule a s odpovídající intonací, jsme z ozvučených výrazů databáze vyřadili a vytvořili z nich textový materiál pro použití v písemné formě například na nástěnky, powerpointové prezentace, případně pro různé formy cvičení bez nutnosti výrazy vyslovovat.

V druhé fázi se ze sběračů slovní zásoby stali tvůrci příprav na hodiny, které ve svých třídách odzkoušeli a posléze upravovali do finální podoby. Zde, vedle sběru dlouhých vět a opakovaného ukládání slovíček pod různými předměty, docházelo k dalšímu nedorozumění. Někteří vyučující, naštěstí nikoli většina, se i přes opakované uvádění informací na pravou míru domnívali, že musí v každé hodině představit, vyzkoušet a zhodnotit minimálně deset anglických výrazů. Z důvodů kvantifikace jsme sice chtěli, aby se ve formuláři ke každé přípravě na hodinu objevilo minimálně deset slovíček z databáze, a to proto, že jsme předpokládali, že tyto přípravy budou sloužit jako vzorové i pro další, do projektu nezapojené vyučující, ale v samotné praxi se měl každý řídit svým citem a konkrétní situací ve třídě. Dalším problémem této fáze pak bylo tvrdohlavé lpění učitelů na vyhledávání právě toho „jejich“ slovíčka v databázi. Místo zadání klíčového slova tak, jak jsme běžně na in-

ternetu zvyklí při používání vyhledávačů, někteří vyučující zužovali výběr českého výrazu daným předmětem, případně svým jménem, což je někdy přivádělo do slepé uličky, protože v rámci mazání duplikátů to „jejich“ slovíčko už nemuselo být v databázi k nalezení. Problém se objevoval napříč předměty i obecnými pojmy, nejvíce pak v duplikátech předmětů biologie/přírodopis. Naprosto svébytným a často neřešitelným problémem byl například překlad specificky české tělovýchovné terminologie do jazyka bez tyršovské tradice.

V tomto období také probíhaly hospitační návštěvy pracovníků KAJ PdF MU v hodinách zaměřené na pomoc vyučujícím z partnerských škol. Učitelé z KAJ PdF MU také hodnotili přípravu na hodiny v databázi a na základě tohoto hodnocení pak autory připrav upozorňovali na potřebu jejich dopracování a dalších úprav.

Třetí, konečná fáze projektu byla věnovaná zpracovávání výstupů. K nim patřilo např. vytvoření elektronických kurzů pro každý ze zpracovaných předmětů a jejich zařazení do digitální knihovny na adrese <http://eldum.phil.muni.cz/>, odkud jsou výstupy projektu přístupné komukoli, kdo si v tomto virtuálním výukovém systému vytvoří vlastní účet a komprimovaný objekt si stáhne do vlastní instalace LMS Moodle.

Za nejdůležitější výstup projektu však považujeme vytvoření této řady publikací, z nichž jednu právě držíte v ruce. Jde o společné dílo všech účastníků, kteří měli chuť se podělit o své postřehy, znalosti a zkušenosti.

V následující kapitole se nad cíli a průběhem projektu ohlíží jeho hlavní manažerka. Z další kapitoly se pak dozvíte nejen vše důležité o současném stavu výzkumu této metody, ale i co se

doporučuje zvážit a naplánovat před jejím uvedením do výuky, stejně jako návrh vhodných aktivit pro počáteční fázi. Z jiného úhlu pohledu se pak nad danou problematikou zamýšlejí ve svých textech ředitelé partnerských škol. V další kapitole se volně nebo podle dané osnovy učitelé partnerských škol vyjadřují k tomu, jak se konkrétně v jejich předmětu metoda osvědčila, čeho se obávali, co by doporučovali případným dalším zájemcům apod. Celá osnova dotazníku je součástí přílohy publikace. V této fázi projektu bylo nejpalcivějším problémem nedostatečné povědomí některých učitelů o citačních normách a o pravidlech,

kde končí vlastní práce a začíná plagiát. V neposlední řadě pak v následujících textech popisují další pracovníci z týmu KAJ PdF MU své zkušenosti z překládání slovní zásoby, z hospitací a hodnocení příprav na hodinu, zamýšlejí se nad rolí učitele-nejazykáře v tomto projektu. V příloze je ukázka příprav na hodinu pro daný předmět, ale mnohem více jich pak najdete na již zmiňovaném DVD.

Pevně doufáme, že na výsledcích naší společné práce bude možné dále stavět a že poslouží jako základ dalšího rozvoje metod a nástrojů pro zavádění CLILu na českých školách v čím dál větším rozsahu.

PhDr. Tamara Váňová se na KAJ PdF MU věnuje výuce formou e-learningu a vývoji adaptivního testu pro rozřazování studentů podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SERRJ). Má zkušenosti s řadou projektů, z nichž je pro danou tematiku v současnosti nejdůležitější projekt English Profile Project, který mapuje slovní zásobu podle úrovní SERRJ.

Rekapitulace práce v projektu z pohledu hlavní manažerky

2

Jitka Kazelleová

V době plánování i během řešení projektu OPVK Tvorba metodických materiálů a postupů pro zavádění výuky angličtiny formou CLIL do vyučovacích předmětů 2. stupně ZŠ a nižšího stupně víceletých gymnázií jsme při stanovování cílů a způsobu práce i při tvorbě obsahu vycházeli ze současné situace na našich školách. Metoda CLIL je jednou z metod, jak neutěšený stav ve výuce cizích jazyků zlepšit.

Při hospitacích na školách v Německu, Rakousku, ve Velké Británii a ve Finsku jsem viděla metodicky bezvadně připravené hodiny vyučované touto formou. Ve třídě pracovali v naprosté symbióze učitel odborného předmětu a rodilý mluvčí. V následném hodnocení hodin jsme se vždy dostali ke konstatování, že spolupráce učitele a rodilého mluvčího je sice ideální, ale finančně i časově velmi náročná.

Na seminářích a konferencích v naší republice jsem hovořila s vyučujícími angličtiny, kteří tuto metodu zkusili ve svém druhém aprobačním předmětu. Vytvářeli si sami materiály a sestavovali vhodnou slovní zásobu. Jednalo

se vesměs o učitele nadšené myšlenkou CLIL. Všichni se shodli v tom, že hodiny vedené touto metodou mají pozitivní vliv na zlepšování cizojazyčných znalostí, žáci se nebojí komunikovat v cizím jazyce, hodiny jsou živé, pestré, ale nesmírně náročné na čas. Vyhledávat vhodnou odbornou slovní zásobu, promýšlet jinou metodu práce a vytvářet nové materiály zabere vyučujícímu spoustu hodin přípravy. Takovou formou může pracovat motivovaný aprobovaný cizojazykář možná občas v jednom ročníku, v jednom předmětu. Začali jsme v týmu MU přemýšlet, jak dostat cizí jazyk (v našem případě angličtinu) do škol tak, aby byl integrován v ideální situaci do všech předmětů nebo alespoň do řady předmětů ve všech ročnících. Shodli jsme se, že pokud učitel bude mít k dispozici dostatečné množství vhodné slovní zásoby, bude mít dostatek materiálu a bude chtít touto formou pracovat, pak by se prvky anglického jazyka mohly zavádět systematicky do vyučovacích předmětů na více školách.

Když jsem v dubnu 2009 na konfe-

renci v Tallinu o záměru našeho projektu informovala pana Davida Marsha, významného propagátora metody CLIL, byl naší myšlenkou nadšen. Vyjádřil ale také své pochybnosti. Projekt svým rozsahem se mu zdál obrovský. S prvky cizího jazyka v odborném předmětu se samozřejmě setkal, ale vždy se jednalo o jeden, popř. více předmětů na jedné škole. Učitel si sestavil své materiály a slovní zásobu, další kolega rovněž. Databázi pojmů vytvořených učiteli z praxe pro všechny předměty, která bude přeložená odborníky, ozvučená a bude k dispozici zdarma pedagogické veřejnosti v celé republice si pan Marsh představit nedokázal. Považoval nás zřejmě za megalomany.

Pokud se dnes ohlédnu zpět, musím přiznat, že měl pravdu. Na začátku projektu jsem si opravdu nedovedla představit, že učitelé nasbírají více než 30 tisíc slov a slovních spojení včetně v praxi nepoužitelných vět, že vypracují množství příprav na hodinu a že vytvoří takové kvantum doplňkových materiálů, obrázků, nástěnek, posterů, křížovek apod.

Evropské projekty znamenají obrovské administrativní zatížení. Se spolupracovníky z pilotních škol, z vysokých škol a z prostředí mimo školství bylo potřeba uzavřít více než 250 dohod. Každý měsíc bylo nutno zkontrolovat vykázanou práci, koordinovat týmy ze škol a z MU. Za 2 roky spolupráce se školami bylo odevzdáno více než 1 800 pracovních výkazů, uváděné údaje se musely shodovat s vykazovanými počty pilotních hodin v třídních knihách a s údaji na LMS Moodle. MŠMT velmi bedlivě kontrolovalo veškeré vykazované údaje. Bylo potřeba připravit semináře pro učitele z partnerských škol a neustále spolupracovat s garanty pilotních škol. Prošli jsme spoustou porad, sledo-

vali jsme komunikaci mezi všemi členy projektového týmu v tutorovaném online kurzu na LMS Moodle, občas pomohli radou či zkušeností. Zvířené vody bylo potřeba také někdy zklidnit. Bylo nutné pročíst 2 400 plánů příprav na hodinu, až dosud vytvořit 5 monitorovacích zpráv pro MŠMT, připravit stohy dokladů. O našich záměrech jsme napsali řadu článků v češtině i v angličtině, vystupovali jsme na konferencích a seminářích u nás i v zahraničí.

Spolupracovat na finálních produktech v další fázi projektu znamenalo pročíst a upravit řadu článků a materiálů ze škol, sestavit lektorské týmy, projít výběrovými řízeními, jednat s tiskárnami, připravit semináře pro pedagogickou veřejnost, převést vytvořené produkty do digitální knihovny apod. Na vlastní odbornou práci zbývalo jen málo času.

Při psaní těchto řádků v březnu 2012 jsme v III. fázi projektu. Čeká nás rozšíření výsledků obrovské práce všech v projektu zapojených osob, předání zkušeností dalším učitelům a školám. Při hospitacích na partnerských školách jsem si uvědomila, že bez nadšení učitelů a podpory vedení škol nelze tuto formu výuky zaváděním prvků angličtiny metodou CLIL úspěšně realizovat. Pilotní základní školy angličtinou doslova žily, žáci byli obklopeni anglickými nápisy, obrázky na nástěnkách, citáty na zdech. U nižšího stupně gymnázií jsme se s nápisy v angličtině, citáty a odbornými pojmy setkávali více ve výuce, popř. v odborných učebnách. Z diskuzí s vyučujícími na pilotních školách, ze seminářů a z porad s garanty vyplývalo jednoznačně, že zapojení učitelů do projektu změnilo atmosféru ve školách. Učitelé více spolupracovali, při přípravě na hodinu volili alternativní metody práce, žákům se nová forma výuky

líbila, hodiny se změnilly.

Na hodnocení výsledků našeho společného úsilí je ještě brzy. Budoucnost ukáže, zda lze práci touto metodou žáky motivovat ke studiu angličtiny po delší dobu. Další otázkou je, jestli motivovaný učitel nezapadne po určité době

opět do stereotypu své práce a časově náročnou přípravu na hodiny nevzdá.

V každém případě všem, kteří se pustí do zavádění prvků angličtiny do výuky odborného předmětu, držím palce.

PhDr. Jitka Kazelleová, Katedra anglického jazyka a literatury PedF MU Brno, hlavní manažerka projektu CLIL do škol. Po studiích na MU v Brně učila na různých typech škol, od roku 1975 pracuje v oblasti dalšího vzdělávání učitelů, od roku 2005 na Pedagogické fakultě v Brně. V rámci své činnosti uspořádala množství seminářů a kurzů nejen pro učitele cizích jazyků, ale i pro inspektory škol a ředitele. Má zkušenosti z práce v řadě projektů včetně mezinárodních.

Světlana Hanušová

CLIL (Content and Language Integrated Learning) patří k současným evropským vzdělávacím trendům. Výraz CLIL poprvé použil David Marsh v roce 1994. Označil jím typ bilingvního vzdělávání, který se zaměřuje na integraci výuky cizího jazyka a dalšího školního předmětu. Cizí jazyk je v rámci CLILu používán částečně jako nástroj (výuka předmětu je vedena prostřednictvím cizího jazyka) a částečně je vyučován zároveň s daným nejazykovým předmětem. Nejedná se o výuku vedenou pouze v cizím jazyce s vyloučením jazyka mateřského. Ten naopak zůstává součástí výuky, která má systematicky rozvíjet rovněž schopnost žáků komunikovat o daném obsahu i v mateřském jazyce.

Výzkumy CLILu

Metoda CLIL je předmětem zájmů výzkumníků z řad pedagogů, didaktiků i lingvistů. Existují odborné časopisy věnované výhradně CLILu (nejznámější z nich je *International CLIL Research Journal* vydávaný univerzitou ve finské Jyväskylä). Předmětem výzkumů se stávají procesy, které probíhají při výuce metodou CLIL, různé podpůrné strategie („scaffolding“), které poskytují učitelé

žákům v jazykové oblasti i v oblasti obsahu nejazykového předmětu, hodnocení žáků a poskytování zpětné vazby, proces komunikace učitelů s žáky, jazyk, který učitelé v rámci CLILu používají a samozřejmě i výstupy z učení, jichž žáci dosahují v oblasti cizojazyčných kompetencí, znalostí a dovedností v nejazykovém předmětu.

CLIL je poměrně novou výukovou metodou, proto zatím neexistuje dostatek dlouhodobých výzkumů, které by jednoznačně prokázaly, kdy a za jakých podmínek je CLIL přínosný. Většina výzkumů prokazuje přínos metody pro rozvoj jazykových kompetencí žáků, méně jednoznačná jsou zjištění vztahující se k rozvoji znalostí a dovedností v nejazykovém předmětu. Pokud jde o výzkumy v České republice, byly realizovány zejména týmem z Karlovy univerzity, který se zaměřoval na integrovanou výuku matematiky a angličtiny. Výsledky ukázaly, že při výuce prostřednictvím cizího jazyka je třeba stavět na odlišném, hlubším způsobu zpracování informací, což v optimálním případě vede k efektivnějšímu osvojení jak jazyka, tak i obsahu. Schopnost vyjádřit stejnou myšlenku v různých jazycích může přispět k hlubšímu pochopení obsahu. Při výuce v angličtině tedy nejde

o prosté převedení obsahu do jiného jazyka, ale o odlišné kognitivní zpracování. (Hofmanová a kol., 2008)

V tomto smyslu jsou důležité také výsledky experimentu, který popsali Lasagabaster a Sierra (2010). V CLILovém programu ve Valencii byli ve výuce občanské výchovy ve třídě přítomni vždy dva učitelé. Učitel občanské vý-

chovy přednášel látku ve španělštině a jeho kolega vše průběžně tlumočil do angličtiny. Projekt byl vyhodnocen jako neúspěšný, což nás příliš nepřekvapí, uvědomíme-li si, že CLIL nemůže znamenat prostý překlad vyučovací látky z jednoho jazyka do druhého, ale vždy musí být přizpůsobeny i metody a formy výuky.

Španělská autorka Navésová dospěla na základě svých výzkumů CLILu ve Španělsku k závěru, že efektivní program výuky metodou CLIL by měl splňovat 10 podmínek. Patří mezi ně:

1. respekt a podpora mateřského jazyka a kultury žáka;
2. kompetentní bilingvní učitelé, tj učitelé s výbornou znalostí vyučovacího jazyka a zároveň se znalostí mateřského jazyka žáků;
3. všeobecně přístupné (nikoli výběrové) volitelné předměty,
4. dlouhodobě stabilní programy a učitelé;
5. rodičovská podpora programů;
6. spolupráce a vedení vzdělávacích institucí a školských úřadů, vedoucích pracovníků a učitelů;
7. učitelé s dvojí kvalifikací (tj. nejazykový předmět i jazyk);
8. vysoká očekávání od výuky a vysoké standardy;
9. dostupnost kvalitních učebních materiálů;
10. správně uplatněná metoda CLILu. (Navés, 2002, překl. aut.).

Česká cesta ke CLILu

Je jasné, že některé z podmínek, které vymezila T. Navésová, v českých školách zatím ještě naplněny nejsou. Nemáme ani dostatek bilingvních učitelů, kteří ovládají cizí jazyk na vysoké úrovni, učitelů s dvojí (vhodnou) kvalifikací také není mnoho. Na našich základních školách má navíc plnou kvalifikaci stále jen asi čtvrtina učitelů angličtiny. Nemáme ani dostatek dostup-

ných učebních materiálů, i když se již objevují snahy uvádět v českých učebnicích jednotlivých nejazykových předmětů alespoň cizojazyčnou terminologii.

Pokud jde o počátky CLILu v českých školách, za první důležitý krok lze považovat zmínku o CLILu v Národním plánu výuky cizích jazyků, který byl koncipován na základě dokumentu Komise Evropské unie nazvaného Podpora

jazykového vzdělávání a lingvistické rozmanitosti: Akční plán 2004 – 2006. Národní plán poprvé zmiňuje CLIL jako „velmi účinný nástroj ke zlepšení jazykových znalostí a dovedností žáků“. V roce 2009 vydalo MŠMT dokument nazvaný Content and Language Integrated Learning v ČR, v němž představuje CLIL jako „pevnou součást české jazykové politiky“ a stanovuje podmínky, za jakých lze CLIL v českých školách realizovat. Na rozdíl od výuky předmětů výhradně v cizím jazyce není třeba CLIL žádným způsobem akreditovat. Dle MŠMT stačí výuku pomocí CLIL zahájit a uvést tuto skutečnost v ŠVP. Dále je třeba stanovit a naplnit očekávané výstupy jak v cizím jazyce, tak i v nejazykovém předmětu a zachovat minimální časové dotace cizího jazyka a nejazykového předmětu podle RVP. Uznání kvalifikace učitelů pro CLIL je zcela v kompetenci ředitele školy.

Cesta českých škol ke CLILu ale bohužel není tak jednoduchá a přímočará, jak by se mohlo z dokumentů MŠMT zdát. Mezi záměrem začít a skutečným zahájením výuky pomocí metody CLIL, včetně jejího zakomponování do školního vzdělávacího programu je třeba realizovat řadu kroků, počínaje analýzou potřeb přes vzdělávání učitelů až k přípravě vhodných výukových materiálů a následnému pilotování a vyhodnocování jednotlivých postupů. Využívání metody CLIL může a má nejen rozvíjet jazykové znalosti a dovednosti žáků (jak uvádí Národní plán výuky cizích jazyků), ale zároveň, má-li CLIL být CLILem, musí jít i o rozvíjení znalostí a dovedností žáků v nejazykovém předmětu a v neposlední řadě i o rozvíjení učebních strategií. CLIL je nesporně metoda náročná jak pro učitele, tak i pro žáky. Nároky, které CLIL klade na obě zmíněné skupiny, nelze zdaleka omezit na nároky vztahující se k jazykovým kom-

petencím. Je tedy velmi důležité při zavádění CLILu postupovat uvážlivě a nepodceňovat vzdělávání učitelů.

Zkušenosti s CLILem nemají samozřejmě ani čeští vzdělavatelé učitelů, protože se jedná o metodu u nás zatím nedostatečně prozkoumanou a vyzkoušenou. Z tohoto hlediska je velmi důležitá spolupráce vzdělavatelů učitelů s učiteli ze základních a středních škol, která může přinést cenné impulzy pro pregraduální i postgraduální vzdělávání učitelů pro CLIL.

Na Katedře anglického jazyka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity jsme se kromě projektu CLIL do škol zapojili také do dalších podobně zaměřených projektů. Jedním z nejzajímavějších byl projekt Výuka angličtiny napříč předměty na ZŠ, Gymnáziích a SOŠ Kraje Vysočina, který byl zaměřen na zavádění CLILu do deseti základních a středních škol v Kraji Vysočina. I zkušenosti z tohoto projektu využíváme v současné době při realizaci prvních předmětů připravujících studenty učitelství na využívání metody CLIL.

Spolupráce v rámci CLILu

Pro CLIL je velmi podstatné, aby spolu od samého začátku zavádění CLILu na škole komunikovaly a spolupracovaly všechny skupiny zainteresovaných osob, zejména vyučující, vedení škol, rodiče a žáci.

Spolupráce s vedením školy

Bez podpory vedení škol si začátky CLILu nelze vůbec představit. CLIL klade značné nároky na organizační zajištění, počínaje úpravou úvazků, zohledněním spolupráce učitelů při rozvrhování výuky, poskytnutí vhodných prostor, plánování výuky atd. Vedení

školy by mělo také učitele podporovat při snaze získat inspiraci v zahraničí (v zemích, kde mají s CLILem zkušenosti) i absolvovat tuzemská školení a kurzy.

Nezanedbatelná je i finanční stránka věci, ať jde o nákup odborné literatury, učebnic a dalších výukových materiálů nebo o ohodnocení zvýšené pracovní zátěže učitelů.

Vedení školy by v pozdějších stadiích mělo také koordinovat zapracování metody CLIL do školních vzdělávacích programů, což však při pilotním uplatňování jednotlivých prvků není nutné.

Podle naší zkušenosti na některých školách při zavádění metody CLIL došlo k nepochopení ze strany ostatních (nezúčastněných) učitelů. Počáteční obavy pramenily z neznalosti principů metody CLIL, nepochopení důvodů pro využití této metody a pochopitelně i z určitého pocitu „ohrožení“, u nejazykářů také z obavy, že budou muset metodu CLIL používat všichni, a potažmo také budou všichni nuceni studovat cizí jazyk. I zde byla role vedení školy spočívající v citlivém prosazování metody CLIL velmi důležitá.

Týmová spolupráce vyučujících

Učitel, který se rozhodne začít s využitím metody CLIL nebo jejích prvků, by měl v první řadě hledat spolupracovníky, s nimiž bude konzultovat své vize a plány. CLIL nemůže být záležitostí jediného učitele, i kdyby šlo o učitele s kvalifikací pro cizí jazyk i pro nejazykový předmět. Spolupráce je důležitá ve všech stádiích, ať již jde o hledání možnosti vzdělávání v oblasti CLILu, počáteční zmapování potřeb a postojů jednotlivých zainteresovaných skupin vzhledem k zavádění CLILu, plánování inovací ve výuce, rea-

lizaci a reflexi prvních kroků včetně vzájemných hospitací.

Spolupráce s jinými školami

Velmi se osvědčila také spolupráce s jinými školami, kdy se jednotlivé týmy učitelů mohou inspirovat a dělit o zkušenosti při vzájemných návštěvách. Tyto tzv. intervizní schůzky na školách jsme absolvovali v rámci projektu v Kraji Vysočina a byly skutečně velmi přínosné.

Spolupráce s rodiči

Komunikace a kooperace s rodiči je nezbytnou součástí zavádění CLILu a to od samého začátku. Rodiče by měli být informováni už ve fázi plánování CLILu a jejich názor by měl být respektován. Když jsme v projektu Výuka angličtiny napříč předměty na ZŠ, Gymnáziích a SOŠ Kraje Vysočina na školách informovali rodiče o zahájení výuky s prvky CLIL, byli jsme překvapeni velmi pozitivní reakcí. Rodiče měli zájem o tento typ výuky, byli ochotni se i finančně podílet na zvýšených nárocích (učebnice, výukové materiály, pobyty v zahraničí) a měli zájem o další informace. Pouze na jednom gymnáziu jsme se setkali s počátečními obavami rodičů, kteří se dokonce chystali psát petici. Po objasnění principů metody CLIL, v němž vyučujícím pomohl i ředitel školy, však změnil názor.

Rovněž naše zkušenosti z projektu CLIL do škol byly velmi povzbuzující, rodiče projeví zájem o tento způsob výuky u svých dětí nejen v době konání projektu ale i do budoucna. Zajímavá byla rovněž reakce několika rodičů, kteří jsou učitelé a kteří se v projektu účastnili jako sběrači slovní zásoby a pilotní ověřovatelé. Tito rodiče si vesměs přejí, aby jejich děti možnost zavádění prvků CLIL do výuky měli i v následujících

ročnicích ač sami před zahájením projektu byli vůči této metodě práce poněkud skeptičtí. K našemu překvapení se k přání pokračovat ve výuce touto formou připojilo i několik vyučujících z pilotních škol, kteří sami se projektu nezúčastnili. Nicméně mají zájem, aby jejich děti touto výukou prošly.

Zavádění CLILu a žáci

Principy CLILu je samozřejmě třeba vysvětlit i žákům. Podle našich zkušeností je metoda většinou žáky vnímána jako zajímavé obohacení výuky. Někteří mohou ale mít i obavy, zejména v počátečních stadiích. Obavy mohou pramenit z nedostatečných jazykových kompetencí žáků a ze zvýšených nároků, což se týká zejména žáků na základních školách a na středních odborných školách. Na gymnáziích mají někdy obavy studenti, kteří jsou nadprůměrní v nejazykových předmětech a obávají se proto, že výuka v cizím jazyce povede ke snížení úrovně jejich znalostí nebo ke zhoršení jejich hodnocení v nejazykových předmětech. Postoje žáků ke CLILu je třeba respektovat a je třeba jim vysvětlit, co využívání metody CLIL pro ně bude znamenat, jak z hlediska nároků, tak i z hlediska celkového přínosu.

Plánování výuky v CLILu

Před zahájením používání metody CLIL v praxi doporučujeme promyslet a naplánovat následující čtyři kroky.

Cíle výuky

Na začátku plánování jakékoli vyučovací hodiny, nejen té s prvky CLIL, by měla být rozvaha, čeho chci jako učitel dosáhnout. U klasické výuky v mateřském jazyce si učitel zpravidla stanovuje cíle vztahující se pouze k jeho předmětu.

V souvislosti s CLILem se často hovoří o dvojích neboli duálních cílech – o cílech, které se vztahují k cizímu jazyku a o cílech, které se vztahují k obsahu nejazykového předmětu. Existuje však ještě třetí skupina cílů – cíle vztahující se k učebním dovednostem a strategiím žáků. CLIL je metodou výrazně zaměřenou na žáka a na proces žákovu učení. Je jasné, že učit se obsah v cizím jazyce je náročnější, než v jazyce mateřském. Proto je velmi důležité zvažovat při přípravě výuky i strategie podporující žákovu učení a učební dovednosti, které by výuka měla systematicky podporovat a rozvíjet.

Je dobré zároveň s cíli formulovat i kontrolovatelné výstupy z učení, které pak usnadní rozhodování o tom, co a jakou formou budeme hodnotit.

Výběr obsahu

Pokud jde o výběr jazykového učiva v hodině nejazykového předmětu, je třeba vycházet z toho, že učitel vyučuje svůj předmět a tudíž by neměl suplovat roli jazykáře. Znamená to, že například v rámci CLILu většinou není hodina zaměřena na zvládnutí gramatických jevů cílového jazyka, ale spíše na slovní zásobu či na porozumění čtenému nebo slyšenému textu. Je dobré si stanovit, kterou slovní zásobu nebo které texty či audiovizuální materiály v hodině využijeme, aby nejlépe posloužily naplnění jazykových i obsahových cílů.

Pokud jde o výběr učiva nejazykového předmětu, je lepší volit méně náročná témata, zejména taková, která lze snadno podpořit vizuálními technikami.

V rámci projektu v Kraji Vysočina a projektu MU CLIL do škol jsme si ověřili, že pro prvky CLILu jsou vhodnější hodiny, kdy procvičujeme látku, případně shrnujeme a opakujeme látku probranou v mateřském jazyce. Probí-

rání nové látky v cizím jazyce je možné uskutečnit pouze tam, kde jsou žáci i učitel na vyšší úrovni pokročilosti v cizím jazyce.

V hodině s prvky CLILu samozřejmě nemůže chybět mateřský jazyk už proto, že žáci potřebují znát terminologii daného učiva nejazykového předmětu i ve své mateřštině.

Velmi výhodné je vybírat pro výuku s prvky CLILu takový obsah, jehož osvojení angličtina neztěžuje, ale naopak usnadňuje. Příkladem takového obsahu jsou třeba zkratky fyzikálních jednotek, které jsou odvozeny od anglických názvů těchto jednotek (například zkratka síly F je odvozena z anglického výrazu *force*).

Výukové postupy

Je nesporné, že správně pojatý CLIL neznamená jen překlad z jednoho jazyka do druhého. CLIL nezbytně ovlivňuje i metody a formy vyučování. Učitelé na základních i středních školách si během pilotního ověřování uvědomili, že musejí věnovat více pozornosti inovacím a zejména využití podpůrných strategií (tzv. *scaffolding*). K těm patří například vizualizace, grafické znázornění, pokusy, ukázky, gestikulace, jasný a pomalý výklad, opakování, parafráze.

Je dobré využívat multisensoriální přístup, v rámci kterého učitel působí na více smyslů žáka (i proto, aby každý žák mohl využít své dominantní učební styly). Velmi vhodné jsou dramatické techniky nebo kooperativní učení. Učební strategie (které patří do třetí skupiny cílů v CLILu) je dobré rozvíjet podporou kritického myšlení a podporou žákovské reflexe procesu učení.

Z přístupů typických pro cizojazyčné vyučování je možno se inspirovat například principy komunikativního přístupu, úkolové metody (*Task-Based*

Learning) a lexikálního přístupu, který je charakteristický důrazem na rozvíjení slovní zásoby.

Výukové materiály

Právě v oblasti výukových materiálů nabízí CLIL nepřehledné možnosti. S výhodou lze využívat materiály běžně dostupné na Internetu, jako jsou výukové modely, schémata nebo animace s popisky v angličtině či filmy v angličtině. Často se jedná o materiály, které v češtině nejsou dostupné a překládat je by bylo pro učitele obtížné a často i technicky nemožné. Využití těchto materiálů ve výuce nejazykových předmětů má silný motivační význam. Studenti také pochopí, že nemusí v cizím jazyce vždy rozumět každému slovu a přesto jsou schopni porozumět celkovému smyslu psaného či mluveného sdělení. Cizí jazyk jim může pomoci dostat se k zajímavým zdrojům a rozumět jim alespoň částečně. (Ostatně přesně to se děje třeba při hraní počítačových her v angličtině.)

Aby se vložené úsilí v budoucnu vrátilo, je třeba přípravy na výukové jednotky dále používat, ověřovat a zdokonalovat. Proto je dobré hledat způsoby, jak přípravy archivovat (například ve školní databázi) a zpřístupnit je i dalším kolegům.

Typy aktivit vhodné pro počáteční fázi zavádění CLILu

V průběhu projektu CLIL do škol i v rámci dalších projektů zaměřených na zavádění CLILu jsme se přesvědčili o tom, že učitelé přistupují ke CLILu tvořivě a nacházejí velmi inspirativní možnosti, jak uplatnit metodu CLIL s ohledem na konkrétní situaci ve své

škole. Možností zařazení CLILu do výuky je celá řada a záleží na cílech, obsahu, jazykové úrovni i preferencích konkrétního učitele, které možnosti zvolí.

K nejjednodušším typům uplatnění metody CLIL patří „jazykové sprchy“ (language showers), což jsou vlastně krátké cizojazyčné vstupy v hodinách, které jsou jinak vedeny v češtině. Na prvním stupni ZŠ může jít o písničky nebo říkadla, jednoduché hry či rutinní fráze využívané při konkrétních opakujících se aktivitách. Na základní škole v Jihlavě přišli učitelé s nápadem zařazovat na prvním stupni do výuky oddechové chvilky s metodou Total Physical Response (TPR). Jde o metodu, při níž učitel dává v cizím jazyce pokyny k pohybovým aktivitám a žáci je vykonávají.

K jazykovým sprchám je možno řadit i vizuální podporu ve třídě (nápisy, plakáty, pracovní koutky apod). Vytvoření takové vizuální opory patří k aktivitám, které kladou nejmenší nároky na jazykové kompetence učitele, který by měl samozřejmě úzce spolupracovat s jazykářem.

Ve spolupráci s jazykářem je také možno poskytnout žákům téma hodiny v češtině i angličtině a případně na konci hodiny shrnout probírané učivo v angličtině. To je možné udělat i písemně (např. formou textu s vynechanými slovy), který předem zkontroloval či pomohl sepsat učitel angličtiny.

Využití cizojazyčných studijních materiálů ve výuce předmětu je ve spolupráci s jazykářem možné i tam, kde je učitel nejazykového předmětu limitován svými kompetencemi v angličtině. Podobně je možné zadat žákům písemný úkol v cílovém jazyce, který bude společně hodnotit učitel jazyka s učitelem nejazykového předmětu.

Učitel, který je aprobován pro výuku jazyka i nejazykového předmětu může využívat části své jazykové výuky

k práci s materiály a obsahem, který právě prezentuje v nejazykovém předmětu. Stejně tak mohou spolupracovat dva učitelé, což samozřejmě vyžaduje důkladnou koordinaci.

Pro pokročilejší fáze CLILu je vhodné zařazovat jednotlivé moduly v cizím jazyce do výuky vybraného předmětu, zařazovat obsah do jazykové výuky, zavádět integrované předměty (1-2 vyučovací hodiny týdně vedené částečně v cizím jazyce, přičemž jazyk i předmět je vyučován v téže hodině). Využití CLILu se nabízí také při přípravě a realizaci projektových dnů, škol v přírodě či aktivit v rámci mezinárodních projektů. Tyto pokročilejší formy nebyly předmětem našeho projektu a měly by být realizovány až po ověření jednodušších forem CLILu.

Závěr

Ovládání angličtiny se dnes již spíše považuje za klíčovou kompetenci než za znalost cizího jazyka. Dnešní školáci jsou obklopeni angličtinou a zcela s ní přirozeně zacházejí například na Internetu, při hraní počítačových her či poslechu hudby. Nevyužit této příležitosti ve školní výuce nejazykových předmětů by znamenalo ignorovat jednu z podstatných součástí života ve 21. století.

Při zavádění CLILu do českých škol je třeba vzít v úvahu limity výchozí situace a postupovat po malých a dobře uvážených krocích. Jednotlivá stadia zavádění CLILu je třeba pečlivě monitorovat a vyhodnocovat. Projekt CLIL do škol si proto nekladl za cíl začínat s pokročilejšími verzemi CLILu, ale zaměřil se na uplatňování jednotlivých prvků CLILu, které bylo podrobováno reflexi jak ze strany učitelů zapojených do projektu, tak i ze strany vzdělavatelů učitelů na Katedře anglického jazyka brněnské Pedagogické fakulty.

Literatura

- COYLE, D., HOOD, P., MARSH, D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge: CUP, 2010.
- HANUŠOVÁ, S., VOJTKOVÁ, N. CLIL v české školní praxi. Brno: Studio Arx, 2011.
- HOFMANNOVÁ, M., NOVOTNÁ, J., PÍPALOVÁ, R. Assessment Approaches to Teaching Mathematics in English as a Foreign Language (Czech Experience) In: International CLIL Research Journal [online]. Roč.1(1), 2008. Dostupné na <http://www.icrj.eu/>, citováno 22. 2. 2012.
- LASAGABASTER, D., SIERRA, J.M. Immersion and CLIL in English; more differences than similarities. In ELTJ [online]. Roč. 64/4 October 2010. Dostupné na <http://eltj.oxfordjournals.org/content/current>, citováno 24. 5. 2011.
- MEHISTO, P., MARSH, D., FRIGOLS, M. J. Uncovering CLIL. Oxford: Macmillan Education, 2008.
- NAVÉS, T. Successful CLIL Programmes in Navés, T. Muñoz, and C. Pavesi, M. Module 2: Second Language Acquisition for CLIL. In G. Langè & P. Bertaux (Eds.), The CLIL Professional Development Course (s. 93-102). Milan: Ministero della Istruzione della Università e della Ricerca. Direzione Regionale per la Lombardia, 2002.
- TEJKALOVÁ, L. Výzkumy o přínosu CLILu. Dostupné na <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9653/vyzkumy-o-prinosu-clil.html/>, citováno 22. 2. 2012.

Doc. Mgr. Světlana Hanušová, Ph. D., je vedoucí katedry anglického jazyka a literatury PdF MU Brno a v projektu pracovala jako metodická garantka odborné slovní zásoby. Vyučuje didaktiku anglického jazyka. Zabývá se zejména výukou cizího jazyka u žáků se specifickými poruchami učení, projektováním kurikula v cizojazyčném vyučování a v posledním době také metodou CLIL. Pracovala v mnoha projektech včetně mezinárodních. Zkušenosti ze své práce publikuje v řadě odborných metodických materiálů.

Zkušenosti s metodou CLIL pohledem ředitele

4

Karel Durda

Pedagogové naší školy měli se spoluprací s PdF MU zkušenosti z jiného evropského projektu zaměřeného na rozvoj vzdělávání učitelů v cizím jazyce a v prostředí e-learningového kurzu. EU projekt zaměřený na zavádění prvků angličtiny do výuky jiných předmětů nás zaujal a po prostudování dostupné literatury jsme se rozhodli, že se ho zúčastníme jako partnerská škola. Zkusit učit angličtinu mimo hodiny anglického jazyka v jiných předmětech na základní škole praktické bylo pro náš pedagogický tým výzvou. Celý náš učitel'ský sbor zajímalo, jak naši žáci přijmou výuku cizího jazyka v ostatních předmětech. Většina žáků začíná s angličtinou až v 6. ročníku. Je nutno brát také v úvahu, že výuka na naší škole má různá omezení, která je nutno překonávat.

Po prvním setkání pilotních škol s řídicím týmem MU a seznámení se s novou metodou vnášení prvků angličtiny pomocí CLILu jsme byli plni očekávání, co tato metoda přinese nejen našim žákům, ale také učitel'skému týmu a škole. Doufali jsme, že se všichni pou-

číme a získáme nové zkušenosti.

Pro všechny z nás, kdo měli možnost na projektu CLIL do škol po dobu dvou let spolupracovat, bylo přínosné obohatit své znalosti a činnosti o další zajímavou a pro nás novou metodu. Cílem naší práce bylo především oživení výuky a získání a prohloubení znalostí v cizím jazyce jak u žáků, tak i u učitelů. Na naší škole se snažíme naučit žáky základy komunikace v cizím jazyce především v oblasti zvukové. Jedná se o osvojování jednoduchých sdělení a hlavních pravidel komunikace v běžných každodenních situacích, se kterými se žáci mohou setkat. Tady se prvky angličtiny v praxi osvědčily nejvíce. Žáci byli obklopeni nápisy v angličtině na stěnách tříd, na nástěnkách a na různých předmětech. Protože máme nyní vyrobenou řadu pomůcek a získali jsme spoustu zkušeností, rozhodli jsme se s týmem naší školy, že v započatém díle budeme pokračovat.

Všem dalším zájemcům o tento způsob rozšiřování znalostí anglického jazyka přeji hodně úspěchů.

Metoda CLIL v Praktické škole Malinovského Slavkov

5

Naše škola je zřízena za účelem vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Projektu se účastnily čtyři třídy druhého stupně základní školy praktické, ve kterých je poskytováno základní vzdělání žákům s lehkým mentálním, popř. dalším postižením. Po celou dobu vedení školy přizpůsobovalo potřebám projektu organizaci školního roku, rozvrhy hodin a obsazování jednotlivých učitelů do předmětů, kde zároveň připravovali i ověřovali „své výrazy“ a vypracovávali přípravy. Do projektu se zapojili všichni pedagogičtí pracovníci vyučující na tomto typu školy, a obsáhli tak všechny předměty na druhém stupni základní školy praktické.

Úvod

Naše škola se ve svém výchovně vzdělávacím procesu zaměřuje na poskytování vzdělávání žáků s postižením na základě jejich individuálních možností a má některá specifika, na která v tomto článku chceme upozornit. Třídy mají nižší počet žáků a pedagogové mají výuku zaměřenou na jednotlivé žáky, které i lépe znají. Mohou lépe uplatňovat individuální přístup.

Hlavními předměty na naší škole jsou český jazyk, matematika a pracovní vyučování. Angličtina je u nás mladým předmětem. Vyučuje se spolu se zavedením našeho školního vzdělávacího programu. Dříve se na tomto typu škol cizí jazyk nevyučoval.

Školu navštěvují ve větší míře žáci s dalším postižením (např. řečovým, tělesným a sluchovým). Žáci s kombinovaným postižením jsou vzděláváni formou individuálních vzdělávacích plánů, které zpracovávají třídní učitelé a pedagogové jednotlivých předmětů. Spolupracujeme se školními poradenskými zařízeními a lékaři. Škola pro tyto žáky zabezpečuje vhodné didaktické pomůcky a materiální vybavení třídy pro jejich specifické potřeby. Pro tyto žáky bylo nutné vytvářet speciální pomůcky po celou dobu projektu.

Pedagogický sbor je tvořen ředitelem školy, zástupcem ředitele, jednotlivými učiteli, asistenty pedagoga a vychovatelkou školní družiny. Vedení školy se snaží o plnou kvalifikaci zaměstnanců. Výhodou v projektu bylo, že jsou všichni schopni týmové práce, vzájemné komunikace a spolupráce. Počítačová gramotnost pedagogického personálu je u všech na velmi dobré úrovni.

Projekt byl realizován nejen v kmenových třídách, ale i v odborných učebnách školy (např. v počítačové učebně, školní knihovně, cvičné kuchyni, dílnách, logopedické pracovně) a na školních pozemcích, atletickém stadionu, hřištích a při školních akcích mimo budovu školy.

Projekt

Projekt zaměřený na zavádění prvků angličtiny do výuky ostatních předmětů (míněno mimo předmět angličtina) nás zaujal a rozhodli jsme se po prostudování dostupné literatury, že se ho zúčastníme jako partnerská škola. V té době se mluvilo hlavně o metodě CLIL – v anglickém překladu (Content and Language Integrated Learning) – obsahově a jazykově integrované vyučování. Zde však slovo „jazyk“ zaujímá postavení nikoli jako jazyk mateřský, ale jako jazyk „cizí“ (také další). Jde tedy o přístup k výuce vyučovacích předmětů nebo jejich částí s dvojitým cílem. Další jazyk je využíván jak k výuce daného předmětu, tak k výuce daného jazyka.

Takové cíle jsme si dávat nemohli. Přesto nás zajímalo, jak naši žáci přijmou angličtinu v ostatních předmětech.

Očekávání

Po prvním setkání na akademické půdě a seznámení se s metodou CLIL měl každý učitel jistá očekávání, co tato metoda přinese našim žákům a zda bude pro zainteresované obohacujícím.

Pro naši školu byl projekt možností vyzkoušet něco nového, seznámit se s novou a zajímavou metodou. Šlo nám především o oživení výuky, o získání a prohloubení znalostí v cizím jazyce jak u žáků, tak i u učitelů. Zvláště pak zlepšení anglické výslovnosti, rozšíření slovní zásoby, hlubší proniknutí do tajů anglického jazyka, procvičení pojmů a jednoduchých vět. Žáci a učitelé si tímto způsobem ověřují možnosti výuky anglického jazyka na tomto typu školy.

Obavy

Obavy pedagogů pramenily ze znalosti problematiky práce s těmito žáky, u nichž se projevuje pomalé zapamatování nového a naopak velice rychlé zapomínání naučeného. Také větší množství slovní zásoby vede k tomu, že žáci nemají dostatek času si učivo tzv. zažít.

Specifika naší školy

K pochopení a obeznámení se s problematikou výuky žáků s mentálním postižením přinášíme stručnou charakteristiku výuky anglického jazyka.

Anglický jazyk se na tomto typu školy začal vyučovat od roku 2007.

Cílem výuky anglického jazyka na naší škole je, aby žáci získali základy komunikace v cizím jazyce především v oblasti jeho zvukové podoby. Jedná se o osvojování

jednoduchých sdělení a základů pravidel komunikace v běžných každodenních situacích, se kterými se žáci mohou setkat. Výuka cizího jazyka může přispět i k rozvíjení řečových dovedností. Rozsah slovní zásoby se přizpůsobuje tomuto zaměření výuky. Anglický jazyk se na škole učí až na druhém stupni a má časovou dotaci v 6. až 9. ročníku 2 hodiny týdně. Výuka probíhá většinou ve třídách, ale také ve školní knihovně a v učebně informatiky, neboť využíváme všech dostupných a vhodných výukových programů.

U žáků je důležité v prvopočátcích získat kladný vztah k učení se cizímu jazyku a snažit se je zbavit strachu a ostychu z mluvení v cizí řeči (v angličtině). Proto volíme jednoduchá témata, žákům blízká, se srozumitelnou a přijatelnou slovní zásobou. Pracujeme s učebnicemi a pracovními sešity pro žáky se specifickými poruchami učení, dále využíváme učebnice pro základní školy praktické a jejich pracovní listy. Mezi nejoblíbenější činnosti patří práce žáků na interaktivní tabuli a využívání speciálních programů angličtiny na počítačích. V hodinách využíváme CD přehrávač, na kterém mají žáci možnost slyšet anglický jazyk od rodilého mluvčího. Na všechna témata, která jsou probírána, hrajeme s žáky různé hry, učíme se básničky a písničky, ve kterých si zároveň zopakují a zafixují novou slovní zásobu.

Při výuce cizího jazyka u žáků s lehkou mentální retardací neplatí, že čím pestřejší a různorodější metody práce v hodinách používáme, (tím je myšleno i velké množství různých pomůcek) tím žáci lépe zvládají probrané učivo. Daleko významnější je do vyučování zavést trvalý systém a určité jednoduché postupy, aby žáci pomalu do předmětu vnikli a zvykli si na něj. Zde je na místě zmínit se o důležitosti a významu spolupráce s rodiči, aby věděli, jak se s žáky jazyk učít, probrat s nimi postupy práce.

Aby bylo možné věnovat se hrám a různým zábavným aktivitám, je přece jenom důležité mít takovou slovní zásobu, na které se dá stavět. Je známá věc, že učení se slovíček je pro žáky nepopulární záležitostí. Proto jsme si s žáky společně vytvořili několik pravidel, aby se jim i neznámá slovíčka lépe zažila:

1. Ani den bez učení se slovíček (10 minut).
2. Psát si slova na kartičky (tahání z klobouku).
3. Spojovat slovo – obrázek (kreslení).
4. Tvořit se slovíčkem slovní spojení, jednoduchou větu (psaní).
5. Podtrhávat známá slovíčka v textu, písničce, básničce (popř. přeložit).

Chceme žákovi dokazovat, že nic neumí, že nezvládá učivo? Ne. Každý dle svých schopností se může naučit všemu, pouze počet opakování je různý. V rámci hodin anglického jazyka také rozvíjíme následující průřezová témata a klíčové kompetence.

Sběr slovní zásoby

Před začátkem sběru slovní zásoby jsme si stanovili cíle, které byly korigovány schopnostmi našich žáků s lehkým mentálním postižením a následujícími zásadami.

Zásady pro náš sběr a práci s databází:

1. Ve výběru používat jednoduché věty a jednoduchá slovní spojení.
2. Vybírat a hledat vhodné výrazy pro naše žáky – vzhledem k jejich mentální úrovni.
3. Vyhýbat se těžkým a cizím slovům – pro naše žáky těžko pochopitelným.
4. Snažit se co nejvíce používat pouze přítomný čas.
5. V jednoduchých větách využívat sloves – být, moci, umět, mít rád.
6. Užívat slovní zásobu angličtiny z běžného života.
7. Nezahlcovat žáky množstvím nových výrazů.
8. Často opakovat již probranou slovní zásobu a nová slovní spojení.
9. Pracovat s maticí na interaktivní tabuli, aby si žáci mohli poslechnout i audio nahrávky, a tím měli možnost zvukové opory.
10. Nešetřit povzbuzením, pochvalou – hlavně u žáků, kteří mají strach a obavy z mluvení v anglickém jazyce.

Nejdříve byly vytvořeny pracovní ukázky sběru. Sběr výrazů a vět probíhal dle plánu a tematických okruhů, které jsme si stanovili. Všichni učitelé, kteří se zúčastnili projektu, při výběru výrazů zohledňovali možnosti našich žáků. Vybírali zvláště výrazy, slova a věty, které se nejvíce opakují v daném období. Snažili jsme se o jednoduché výrazy, které používají žáci a učitel v hodinách i mimo vyučování.

Účastníci projektu se scházeli pravidelně na poradách a diskutovali nad problematickými výběry anglických slov. Složitější věty a výrazy byly upravovány dle zásad pro práci s maticí, která v průběhu sběru doznala změn. Praxe ukázala, že některá pravidla nešlo striktně dodržet.

Vše bylo schváleno za asistence garanta a učitelky angličtiny z naší školy, která byla k dispozici sběračům při konzultacích daných výrazů. Této pomoci bylo plně využito v průběhu celého sběru.

Tvorba příprav na hodinu

Ověřovatelé tvořili přípravy ve dvanácti předmětech a zadávali je do databáze. Nešledali jsme žádný závažný problém se zadáváním příprav. Vzhledem k tomu, že pracujeme s žáky s lehkou mentální retardací, zadávali jsme do příprav raději méně výrazů, které se častěji opakovaly.

Učitelé na základě svých příprav na hodinu vyplnili formulář v databázi. Museli si však více promyslet vhodná anglická slovíčka a výrazy, následně je vyhledávat v maticí. Další čas také strávili přípravou příloh.

Od září do listopadu 2011 jsme již nevytvářeli nové přípravy, ale upravovali jsme ty stávající. Jednalo se převážně o úpravy po formální stránce, dále pak o korigování cílů, příloh a slovní zásoby. Doplnění plánů se dělalo dle instrukcí a doporučení hodnotitelů jednotlivých ověřovatelů a jejich plánů. Probíhalo i ověřování v hodinách daného předmětu.

Zkušenosti z ověřování

Dle slov učitelů žáci reagovali na ověřování se zájmem, neboť to pro ně bylo zpeřtření výuky. Učitelé využívali vzájemných konzultací a pravidelných porad, kde si předávali získané zkušenosti. Cenná byla i možnost nahlédnout do příprav jiných ověřovatelů. Po ověření následovala evaluace, kde si učitel zhodnotil tuto činnost s ohledem ke stanoveným cílům.

Celá organizace ověřování probíhala nenásilnou formou vzhledem k tomu, že zpočátku nikdo nevěděl, jak budou naši žáci reagovat na takové změny. U mladších ročníků vše probíhalo především formou her, metod vedoucích k zapojení co možná nejvíce smyslů, využívali jsme obrázky, fotografie, kartičky atd. U starších žáků bylo již možné využít větší slovní zásoby, kterou postupně získali z hodin anglického jazyka, a tím pádem byli žáci schopnější reagovat na otázky či anglický text. Dokázali se například lépe orientovat v anglicko-českém slovníku a dané slovo si vyhledat. Nemalou výhodou bylo pro nás též využívání samotného virtuálního výukového systému LMS Moodle. Zde jsme se mohli na interaktivní tabuli s našimi žáky nejen podívat, jak dané anglické slovo vypadá vizuálně, ale měli jsme možnost i sluchové opory ve formě audio nahrávky.

Naše metody pro ověřování CLILu ve výuce

1. *Obrázky, popisky, nápisy* – ve třídě, na nástěnkách, na chodbách, na předmětech, které žáci používají.
2. *Jazykové chvílky – sprchy* – na začátku hodiny (konverzační chvílky – ustálené výrazy, pozdravy, pokyny...), v průběhu hodiny – formou relaxační chvílky (jednoduchý text s obrázky, hudba s anglickým textem), závěr hodiny (slovní zásoba – opakování slov z vyučovací hodiny).
3. *Metoda hry* – básničky, písničky – využití prožitkového učení.
4. *Metoda práce se slovníkem* – vyhledávání neznámých slov, i na počítači.
5. *Metoda zábavných forem drilu slovní zásoby* – soutěže, hry s pamětí.
6. *Metoda opakování* – „méně je více“ – nacházení sebedůvěry, vstřebávání jazyka je u našich žáků dlouhodobý proces.
7. *Stálé opakování a procvičování* odstraňuje stres a strach z mluvení.
8. *Metoda individuálního přístupu* – nutná ke každému žákovi, povzbuzování k řeči, chválit za každou reakci, pokus o řeč.
9. *Mimika, gestikulace* – využití obrázků, loutek, fotografií.
10. *Práce na IT technice* – pro žáky velmi atraktivní činnost.
11. *Další metody* – dramatické metody, demonstrace, hra, poslech, práce na tabuli, pozorování, procházka, práce s prameny, práce s textem, pracovní činnost, pohybové činnosti, samostatná práce, vyprávění, výtvarná činnost, vysvětlování, výklad, zážitková metoda aj.

Pozitiva a negativa ověřování

Učitelé se shodli na tom, že ke kladným bodům zavádění prvků angličtiny patřilo, že si žáci zvykli na pravidelný systém výuky angličtiny v jednotlivých předmětech. Žáci již věděli, že nově probírané učivo přinese i nová anglická slovíčka. Pedagogové také museli více přemýšlet o vhodných nových metodách, formách a aktivitách práce, čímž docházelo k obohacení a oživení vyučovací hodiny.

Náročnější bylo pro učitele vše časově zorganizovat do vyučovací hodiny. Bylo potřeba nové výrazy více opakovat, procvičovat a individuálně se věnovat žákům a jejich správné anglické výslovnosti. Většina žáků si nedokázala osvojit za jednu hodinu všechny anglické pojmy. Složitější výrazy se zcela minuly účinkem, žáci si nejvíce zapamatovali jednoduchá slova. Také jim činilo problém čtení výrazů a jejich psaná podoba. Velké množství slovní zásoby žáky přestávalo bavit, ztráceli pozornost a zájem.

Abychom naši práci zefektivnili, scházeli jsme se pravidelně na poradách a konzultacích, kde jsme si ujasňovali zvláště:

- Co se žáci naučili.
- Zvláštnosti jednotlivých žáků, tříd.
- Vzájemná podpora mezi učiteli.
- Předávání si nápadů, řešení.
- Hledání vhodných postupů.
- Pomoc angličtináře.
- Výběr vhodných výrazů, témat.
- Dodávání vhodných materiálů.
- Půjčování pomůcek.

Praktické zavádění prvků angličtiny mělo tato pozitiva:

- Rozšiřování slovní zásoby u žáků i učitelů.
- Větší seznámení s anglickým jazykem.
- Uvědomění si používání anglického jazyka v běžném životě člověka.
- Posilování vzájemných interaktivních vztahů.
- Odbourávání ostychu z mluvení a strachu z angličtiny.
- Rozvoj komunikačních schopností a jazykových kompetencí.
- Podpora a spolupráce mezi učiteli – předávání zkušeností, propagace školy.
- Vytváření a používání nových pomůcek.

- Zařazování nových metod a aktivit do výuky.

Objevily se očekávané i neočekávané problémy a řešení:

- Hledání vhodných výrazů pro naše žáky.
- V tematických plánech počítat s delším časem probrání a procvičení nové látky.
- Krátkodobá paměť, časté zapomínání.
- Žáci se naučili slovíčka pouze ve fonetické podobě (při psaní a čtení slovíček dělali chyby).
- Nutnost častého opakování výrazů.
- Nezařazovat příliš mnoho nových výrazů.
- Nezahlcovat – méně znamená více.

Tým ověřovatelů se také shodl na tom, že v podstatě každý předmět je pro tuto metodu vhodný. Nejvíce záleží na učiteli, jeho nadšení a zájmu o nové přístupy a metody ve výuce. Na našem typu školy je vhodnější uplatňovat mluvené slovo před psaným. Také je dobré zvolit menší množství předmětů, ve kterých bude tato metoda realizována, abychom žáky neodradili.

Zpětná vazba

Vzhledem k tomu, že skončila fáze ověřování, zajímalo všechny naše učitele, jaký vlastně naše náročná práce měla či neměla úspěch. Proto jsme připravili pro naše žáky jednoduchý dotazník, který vyplnili. Také jsme s nimi vedli rozhovory o tomto projektu a o celém uplynulém období.

Výsledky šetření ukázaly, že většina žáků měla z projektu dobrý pocit, stal se pro ně pozitivní zkušeností, měli možnost se sami podílet na procesu výuky. Žáci velmi kladně hodnotili vyučovací hodiny. Byly zajímavější, zábavnější a oni sami mohli do výuky více vstupovat a ovlivňovat ji. Naučili se spoustu nových věcí, pronikli více do tajů anglického jazyka. Jak učitelé, tak i samotní žáci na sobě poznali, že se zlepšili v jednotlivých jazykových dovednostech, ať už jde o psaní, čtení anglického textu či samotné mluvení a konverzaci. Zjistili, že také lépe reagují na poslech krátkých jednoduchých anglických rozhovorů nebo článků. Dále bychom neměli opomenout způsoby práce, které žáci ocenili. Mezi nejoblíbenější aktivity se zařadila práce na interaktivní tabuli a práce v LMS Moodle. Velmi oblíbené byly také různé hry s kartičkami, pexesa, puzzle apod., soutěže, práce ve dvojicích a skupinová práce. Zjistili jsme, že si naši žáci uvědomili, jak je v současné době důležitá znalost cizích jazyků a že je pro jejich budoucnost nepostradatelnou součástí.

Vyučující angličtiny hodnotila ověřování pozitivně. Vnášení prvků angličtiny se na žácích kladně projevilo. Bavilo je to, měli lepší přehled, lépe se orientovali, zlepšila se jejich výslovnost.

Rodiče byli seznámeni s tímto projektem a jeho realizací na naší škole. Žádná negativní reakce se neobjevila.

Doporučení

U většiny žáků, kteří dosahovali dobrých výsledků během výuky angličtiny v době projektu, by bylo vhodné dále pokračovat i po jeho skončení. Žáci si již zvykli na tento způsob výuky, nevnímají ho záporně a je pro ně prospěšné stálé opakování naučené látky, upevňování znalostí z důvodu rychlejšího zapomínání.

Kdo bude s touto metodou pracovat ve výuce, musí počítat s delší časovou přípravou. Učitel se musí připravit na hodinu nejen po stránce tematické (učivo, další materiál, učební pomůcky, zařazení speciálních vyučovacích metod), ale i po stránce jazykové (anglický jazyk, slovíčka). Pedagogové nadšení pro svoji práci, pro zkoušení nových přístupů ve výuce a vlastní sebevzdělávání jsou ideálními reprezentanty tohoto způsobu výuky. Důležitá je podpora vedení školy a případně i výběr předmětů, kde bude tato výuka realizována.

Z pohledu garantky slovní zásoby

6

Ivana Hrozková

Práce na projektu CLIL do škol byla zajímavá a přinesla řadu zkušeností nejen nám, metodickým garantům slovní zásoby z Pedagogické fakulty, ale také učitelům, se kterými jsme spolupracovali.

Základní škola Malinovského ve Slavkově u Brna byla jedinou školou v projektu, která nabídla žákům integrovanou výuku anglického jazyka a předmětu v praktických a speciálních třídách. Specifikům školy odpovídal od začátku také výběr slovní zásoby, který respektoval kurikulum a potřeby školy. Jde bez jakýchkoli pochyb o to, že se takových projektů školy s praktickými a speciálními třídami nemusí obávat. Naopak.

V první fázi, kdy se vybíraly výrazy do databáze, jsme společně narazili na drobné problémy. Prvním z nich byly věty, ve kterých z hlediska překladu nebyl jasný potřebný čas; přítomný průběhový, nebo prostý. Druhý oříšek představovala izolovaná slova, u kterých nebyl jednoznačný kontext a kterým v angličtině odpovídalo více výrazů a rozhodujícím ukazatelem bylo právě jejich použití v širších souvislostech. Posledním okruhem byly výrazy, které se vá-

zaly na specifický kulturní kontext českých a sousedních zemí, nebyly ale typické pro anglicky mluvící země (např. Mikulášská tradice a nadílka apod.).

Při výběru slovní zásoby se klíčovým ukázalo uvážení praktického využití daného výrazu v hodinách, jeho role v pochopení probíraného tématu a návaznosti na širší kontext, ve kterém se bude vyskytovat a bude žákům prezentován.

Slovo hospitace není mezi učiteli příliš oblíbené, a proto prvním úkolem při sjednávání termínu návštěvy Základní školy Malinovského bylo ujistit kolegy, že mou primární úlohou je poradit, zkontrolovat a prodiskutovat případné problémy a nejasnosti. Již při vstupu do budovy bylo zřejmé, že škola CLILem prostě žila. Čekalo mne vřelé uvítání jak od pana ředitele, tak i od kolegů a vzájemné seznámení bylo důležitým momentem. Možnost osobních konzultací se ukázala jako přínosná nejen v den návštěvy, ale i pro budoucí spolupráci na projektu.

Vedení školy podporovalo projekt a aktivity učitelů a živě se zajímalo o výsledky hospitací. Během nich jsem mohla obdivovat kreativitu učitelů, vi-

zuální pomůcky, kterých bylo ve škole opravdu hodně a které jednoznačně představovaly oporu pro žáky při osvojování slovní zásoby. Jednotlivé hodiny se od sebe přirozeně lišily, ve všech ale bylo vidět úsilí učitelů a fakt, že přemýšleli o způsobu, jakým slovní zásobu prezentovat a zařadit do výuky.

Obrovskému úsilí učitelů odpovídalo i nadšení žáků. Potěšila mne velmi pěkná výslovnost, dovednost použít jazyk, tvořit věty a komunikovat v cizím jazyce v jednoduchých každodenních situacích. V tom žákům jistě pomohla spousta netradičních pomůcek, využití interaktivní tabule a to vše vždy kreativně spojeno do hezkého scénáře vyučovací hodiny. Jasný důkaz, že se není třeba cizího jazyka v praktických a speciálních třídách obávat, pokud je dobře vybraná slovní zásoba a vhodně zvolený

postup prezentace učiva i jazyka.

Během hospitací vyšlo najevo, že projekt dokonce motivoval žáky i učitele k samostudiu angličtiny.

Poslední fází projektu bylo hodnocení příprav na hodiny. Zde se potvrdila důležitost pečlivého výběru slovní zásoby v první fázi projektu. Jisté úskalí představovalo jasné a explicitní formulování cílů jazykových a obsahových tak, aby si čtenář při čtení postupu práce dokázal přesněji vybavit, co se v hodině odehrávalo. Je také potřeba mít na paměti skutečnost, že učitelé neověřovali předkládané plány hodin jako izolované jednotky, ale mnohdy je vnímali jako na sebe logicky navazující části tématu.

Všechny přípravy jsou jen příklady, jsou dále otevřené nápadům a je možné je adaptovat na konkrétní podmínky ve vaší škole.

Mgr. Ivana Hrozková vyučuje na KAJ PdF MU didaktiku, výuku dětí, praktický jazyk a reálie, využití hudby, gramatiku a dramatické postupy ve výuce a využití hudby.

Přílohy

Dotazník

Součástí publikace je původní osnova dotazníku, podle kterého hodnotili pracovníci projektu své zkušenosti ze zavádění prvků angličtiny metodou CLIL.

Zkušenosti ze zavádění prvků angličtiny metodou CLIL do předmětu:

Od tohoto projektu jsem očekával/a:

Moje obavy:

Je konkrétní předmět vhodný pro tuto metodu?

Sběr slovní zásoby probíhal takto:

Práce na přípravách na hodinu (LP) probíhala takto:

Jak se dařilo či nedařilo praktické zavádění prvků do výuky? (Popište konkrétně, co si myslíte, že se povedlo a nepovedlo?)

- Povedlo se:
- Nepovedlo se:

V čem byly problémy?

Co konkrétně dala tato metoda práce

- žákům:
- Vám osobně:
- škole:

Máte zpětnou vazbu

- od rodičů?
- od angličtinářů?

Jakým způsobem budete se získanými materiály a zkušenostmi dále pracovat?

V čem vidíte úskalí pro uplatnění na školách?

Doporučení pro další zájemce o zavádění prvků CLIL

Ukázka přípravy na hodinu

Na následujících stránkách jsou uvedeny ukázky příprav na hodinu. Autory příprav jsou Zlata Hynštová, Jiří Černý, Dagmar Kachlířová, Milan Matys, Marie Mrázková, Zdeňka Nechvátalová a Marek Studnař. Přípravy byly sestavovány podle jednotné online šablony.

Obecné pojmy, zásady bezpečnosti

I. - úvodní informace	
Název:	Obecné pojmy, zásady bezpečnosti
Předmět:	Tělocvik
Autor:	Zlata Hynštová
Věková skupina:	Od: 12 Do: 15

II. - cíle a ověření	
Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit žáky obecné a často se opakující pojmy v TV. [Žák chápe běžné pojmy a správně na ně reaguje.]Poučit žáky o zásadách bezpečného chování v TV. [Žák zná zásady bezpečného chování v TV a chová se podle nich. Neohrožuje svoje zdraví a zdraví spolužáků.]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit žáky anglické výrazy k obecným pojmům. [Žáci rozumí anglickým slovíčkům a správně na ně reagují.]Naučit žáky aktivně používat tyto obecné pojmy v AJ. [Žáci sami aktivně používají anglická slovíčka.]

III. - strategie, učební pomůcky	
Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">Frontální výuka, rozcvička, běh, chůzeUčitel vysvětluje a upozorňuje na možná rizika spojená s hodinou tělesné výchovy.Opakování nových informací.
Učební pomůcky:	lístečky s výrazy

Popis hodiny	
Úvod	Žáci se převléknou na hodinu, následuje nástup, seznámení s hodinou.
Hlavní část	Hodina je zaměřena na poučení o bezpečném chování v hodinách tělesné výchovy. Nejdříve učitel poučí žáky, a poté jim klade otázky. Během výkladu mluví vybranými anglickými slovíčky. Na závěr tohoto tématu je možné použít lístečky s anglickými a českými výrazy. Žáci je k sobě přiřadí, tím se seznámí i s psanou podobou. Po výkladu následuje zahřátí, rozcvička, pohybové hry zaměřené na běh a chůzi.
Závěr	Nástup, opakování nových informací, učitel opět mluví i anglicky a žáci mu česky odpovídají.

Slovní zásoba	
Výraz	Překlad
atletický stadion	athletic stadium
prevence	prevention
zahřátí	warm-up
Máme tělocvik.	We have PE.
Pojďte, jdeme.	Come on, let's go.
Máme rozcvičku.	We are having a warm up.
běh	running
poučení o bezpečnosti v hodinách TV	PE lessons safety instructions
poučení o bezpečnosti a chování	instruction on safety and behaviour
vzpřímená chůze	upright walk
Běžíme. (ted)	We are running.
Běžíme rychle. (ted)	We are running fast.
poučení o bezpečnosti	safety instruction(s)
chůze vzad	walking backwards
Poběžíme ve skupině.	We are going to run in a group.

Procházka zimní krajinou

I. - úvodní informace

Název:	Procházka zimní krajinou
Předmět:	Tělocvik
Autor:	Zlata Hynštová
Věková skupina:	Od: 12 Do: 15

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit žáky pozorovat zimní krajinu a charakteristické rysy zimní krajiny. [Žáci umí popsat a vyjmenovat znaky zimní krajiny.]Naučit žáky pracovat se sněhem - stavba sněhuláka. [Žáci dle své fantazie postaví sněhuláka.]Poučit žáky o kladném vlivu i o negativěch pobytu venku v zimě. [Žáci vyjmenují klady i negativa pobytu venku v zimě.]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Žáci rozumí jednoduchým anglickým výrazům vztahujícím se k zimnímu počasí. [Žáci správně česky reagují na anglické výrazy.]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">Procházka, chůze, pozorování, skupinová práce, rozhovor
Učební pomůcky:	Sníh, větve, kameny

Popis hodiny

Úvod	Zahájení hodiny, pozdrav, seznámení s průběhem hodiny, kontrola vhodného zimního oblečení.
Hlavní část	Procházka po okolí spojená s pozorováním zimní přírody, učitel upozorňuje na změny v přírodě. Zároveň je seznamuje s příznivým vlivem pohybu v zimě venku na jejich zdraví. Také je upozorňuje na možná nebezpečí ohrožující jejich zdraví (omrzliny, prochladnutí, vyčerpání, nemoci atd.). Na vhodném místě staví žáci sněhuláky. Učitel mluví anglicky i česky, žáci se učí mluvenou podobu anglických výrazů.
Závěr	Probíhá vyhodnocení nejoriginálnějších sněhuláků. Následuje návrat do školy, během něhož učitel znovu užívá anglické výrazy a žáci je překládají do českého jazyka.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
prevence	prevention
uplácet sníh	clump snow
Venku je zima.	It is cold outside.
sníh	snow
nemoc	illness
zdraví	health
Mrzne. (nyní)	It is freezing.
sněhulák	snowman
Sněží. (nyní)	It is snowing.
Stavíme sněhuláka.	We are making a snowman.
Jakou barvu má sníh?	What colour is snow?
zimní krajina	winter landscape
chřipka	flu
nachlazení	cold
rýma	runny nose
angina	tonsillitis

Kouření

I. - úvodní informace

Název:	Kouření
Předmět:	Zdravověda
Autor:	Jiří Černý
Věková skupina:	Od: 13 Do: 14

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• Znáť účinky kouření na zdraví člověka [Diskuze na konci hodiny]• Poznat, v jakých oblastech člověka ovlivňuje, když kouří a když ne - finanční, estetická, etická [Řízený rozhovor na konci hodiny]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• Seznámit se s vybranými anglickými výrazy souvisejícími s tématem kouření a jejich vlivu na rodinu [Ověření přiřazováním kartiček s anglickými a českými výrazy]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">• Četba v učebnici• Práce s učebnicí, interaktivní tabulí• Práce ve skupině, diskuze, řízený rozhovor
Učební pomůcky:	Učebnice Interaktivní tabule

Popis hodiny

Úvod	Pozdrav: anglicky a česky. Téma hodiny písemně na interaktivní tabuli anglicky a česky.
Hlavní část	Výuka probíhá v češtině - žáci si přečtou článek z učebnice Zdravovědy o účincích kouření na zdraví člověka. Poté si vypíší krátký zápis pod kontrolou vyučujícího. Následně se třída rozdělí na skupinky a dostane za úkol diskutovat v jakých oblastech člověka ovlivňuje, když kouří a když ne - finanční (kolik stojí cigarety denně), estetická (cigaretový dým zanechává pach na záclonách, popel špiní ubrusy, apod.), etická (jak vypadá člověk kouřící - můžeme s cigaretou chodit do kina, na úřad, apod.?). Výsledky diskuzí sdělují pak celé třídě. Vyučující poté řízeným rozhovorem vede třídu, aby postupně "odhalila" nové anglické výrazy. Tyto pak postupně nechá samotné žáky psát na interaktivní tabuli, přičemž mohou vše doprovodit obrázkem .
Závěr	V závěru hodiny řízeným rozhovorem vyučující shrne s žáky všechny poznatky o účincích kouření na člověka. Následná diskuze směřuje k praktickému uvědomění následků kouření ve vlastní rodině. Před úplným koncem hodiny proběhne ověření, zda došlo k seznámení s vybranými anglickými výrazy souvisejícími s tématem kouření a jejich vlivu na rodinu, přiřazováním kartiček s anglickými a českými výrazy. Rozlučení: anglicky a česky.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
cigareta, cigarety	cigarette, cigarettes
Já kouřím.	I smoke.
Já nekouřím.	I don't smoke.
Táta kouří.	Dad smokes.
Táta nekouří.	Dad doesn't smoke.
Matka kouří.	Mum smokes.
Matka nekouří.	Mum doesn't smoke.
Lidé kouří.	People smoke.
Kolik stojí cigarety?	How much are cigarettes?
Kamarád kouří.	A friend smokes.
Kamarád nekouří.	A friend doesn't smoke.

Program Malování

I. - úvodní informace	
Název:	Program Malování
Předmět:	ICT
Autor:	Jiří Černý
Věková skupina:	Od: 13 Do: 14

II. - cíle a ověření	
Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Seznámit se s programem Malování [Slovní ověření]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Seznámit se s anglickými pojmy k tématu [Ústní ověření při diskuzi nakonci hodiny]

III. - strategie, učební pomůcky	
Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">Praktická ukázka programu MalováníPráce s počítačem - spuštění, ukončení programuDiskuze na konci hodiny
Učební pomůcky:	Počítač, interaktivní tabule

Popis hodiny	
Úvod	Pozdrav anglicky a česky Téma: anglicky a česky (program Malování - program Paintbrush) Učitel vysvětlí blíže pojem Paintbrush - malířský štětec, s žáky vyvíjí hypotézy, jak tento název mohl vzniknout.
Hlavní část	Výuka probíhá česky: Žákům jsou ukázány výsledné kresby tvořené žáky z předešlých let. Následně vyučující předvádí praktickou ukázkou malby v tomto programu na interaktivní tabuli. Poté ukáže cestu k programu, předvede, jak se spouští a vypíná. Nechá posléze žáky program najít v menu START, spustit a vypnout na svých počítačích. Pokud některý z žáků neví, věnuje se mu individuálně. Vybrané anglické výrazy s českými ekvivalenty mají žáci před sebou na papíře a s vyučujícím procvičují jejich výslovnost, snaží se je zapamatovat nenásilnou formou opakujícího vyslovování spolu s vyučujícím v průběhu hodiny.
Závěr	Zda žáci pochopili, k čemu program Malování slouží a jak jej spustit, vypnout, zjistí diskuzí na konci hodiny. Následuje ještě diskuze pro ověření pochopení nových anglických výrazů, i zvládnutí jejich správné výslovnosti. Rozloučení proběhne anglicky a česky.

Slovní zásoba	
Výraz	Překlad
celé pomalovat	paint
malba	painting
malovat pastelem	paint with a pastel
malovat	paint
malovat na počítači	draw on a computer
namalovat obrázek v programu Malování	draw a picture in the Drawing program
akční malba	action painting
namalovat - nakreslit	paint - draw
malba na skle	a glass painting
knižní malba	literary painting
historická malba	historical painting
jeskynní malba	cave painting
magická malba	a magic painting

Volný čas

I. - úvodní informace

Název:	Volný čas
Předmět:	Občanská výchova
Autor:	Dagmar Kachlířová
Věková skupina:	Všechny věkové skupiny

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">vyjmenovat vybrané druhy trávení volného času [žák vyjmenovává druhy trávení volného času - rozhovor ve dvojicích]znát způsoby odpočívání [způsoby odpočívání dokáže žák samostatně vyjmenovat, zapsat do sešitu]popsat své koníčky [žák hovoří nebo samostatně píše do sešitu o svém koníčku]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">umět vyjmenovat některé druhy trávení volného času anglicky [žák přiřadí k obrázku anglický výraz, umí ho říct v AJ]znát v angličtině výraz odpočívát [žák řekne anglicky daný výraz - při zkoušení, při rozhovoru se spolužákem]popsat svůj koníček v angličtině [žák dokáže v AJ krátce říct pár vět o svém koníčku]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">rozhovorpráce ve dvojicíchpráce s textem
Učební pomůcky:	pracovní listy, obrázky a anglická slova na přiřazování

Popis hodiny

Úvod	Anglický pozdrav se žáky. Seznámení s cílem hodiny a s její náplní. Motivace žáků - prezentace s různými druhy trávení volného času.
Hlavní část	Výuka probíhá v českém jazyce. Žáci jsou seznámeni s různými druhy trávení volného času. Žáci vyjmenují své koníčky. Ve dvojicích vedou žáci rozhovor o svých koníčcích, co rádi dělají. K obrázkům s vybranými druhy trávení volného času přiřazují žáci ve dvojicích karty s anglickými slovy. Žáci jsou seznámeni s pojmem odpočinek - i aktivní. Žáci se v průběhu hodiny naučí anglicky vyjmenovat vybrané druhy koníčků. Žáci vypracují pracovní listy o volném čase - spojí čarou i anglický výraz.
Závěr	Zhodnocení hodiny. Zopakování naučených anglických výrazů - s pomocí karet s anglickými výrazy. Anglický pozdrav na rozloučenou.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
Hraji fotbal.	I am playing football.
Petr hraje fotbal.	... is playing football.
Já hraji na kytaru.	I play the guitar.
Jana hraje na kytaru.	Jane plays the guitar.
Máme rádi hudbu.	We like music.
Jdu do přírody.	I am going to the country.
Jdu plavat.	I am going swimming.
Máme rádi fotbal.	We like football.
Jezdím na kole.	I ride a bike.
Odpočíváme.	We are having a rest.
Dobrý den, žáci!	Good morning, pupils!
Na shledanou.	Goodbye.

Co rádi děláme

I. - úvodní informace	
Název:	Co rádi děláme
Předmět:	Občanská výchova
Autor:	Dagmar Kachlířová
Věková skupina:	Všechny věkové skupiny

II. - cíle a ověření	
Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">vyjmenovat zájmy [žák dokáže jmenovat různé druhy zájmů]popovídat o vlastních zájmech [žáci při rozhovoru ve dvojicích dokáží hovořit o svých zájmech]slohová práce [žák samostatně sestaví povídání o svých zájmech (písemně)]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">ukázat na obrázku o jakém zájmu je řeč v AJ [test - přiřazování anglických výrazů k obrázkům]některé druhy zájmů umět vyjmenovat v AJ [žák při rozhovoru použije i některý z anglických výrazů]znát vybrané druhy zájmů i v písemné podobě [spojování českých a anglických výrazů]

III. - strategie, učební pomůcky	
Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">rozhovorpráce u tabulepráce ve dvojicích
Učební pomůcky:	tabule obrazový materiál a k němu popisky v AJ i ČJ pracovní list

Popis hodiny	
Úvod	Pozdrav v českém i anglickém jazyce. Seznámení s tématem a cílem hodiny. Motivační hra - pantomima (zájmy) - žáci si losují lístečky, na kterých je napsán některý ze zájmů. Mají za úkol pantomimicky daný zájem předvést a ostatní hádají, o který zájem se jedná.
Hlavní část	Práce u tabule - seznámení s různými druhy zájmů (obrázky + popisky --- i v AJ). Rozhovor - žáci si ve dvojicích sestaví rozhovor o svých zájmech. Pracovní list - žáci spojují anglické a české výrazy. Slohová práce na téma "Moje zájmy" - žáci samostatně píšou do sešitu a nakreslí obrázek.
Závěr	Zopakování probíraného učiva - test (přiřazování anglických výrazů k obrázkům). Rozloučení v českém i anglickém jazyce.

Slovní zásoba	
Výraz	Překlad
Hraji fotbal.	I am playing football.
Já hraji na kytaru.	I play the guitar.
Jdu do přírody.	I am going to the country.
Jdu plavat.	I am going swimming.
Jezdím na kole.	I ride a bike.
Odpočíváme.	We are having a rest.
společné akce a zájmy	common activities and hobbies
Dobrý den, žáci!	Good morning, pupils!
zájmy	interests
Na shledanou.	Goodbye.
Mám rád...	I like...
Nemám rád...	I don't like...
zábava	entertainment
osobní záliby	hobbies

Úvod do zlomků

I. - úvodní informace

Název:	Úvod do zlomků
Předmět:	Matematika
Autor:	Milan Matys
Věková skupina:	Od: 13 Do: 14

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• Pochopení pojmu "zlomky". [Názorné obrázky na interaktivní tabuli.]• Popis zlomků. [Přiřazování kartiček s anglickými a českými výrazy ke zlomku - (viz příloha).]• Zápisy zlomků. [Společné procvičování na tabuli a do sešitu - průběžná kontrola vyučujícím.]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• Seznámit s anglickými výrazy. [Ústní ověření.]• Během výuky užívat a procvičovat anglické výrazy. []

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">• Výklad podpořený názorem.
Učební pomůcky:	PC, interaktivní tabule, učebnice, sešit

Popis hodiny

Úvod	Anglický pozdrav. Seznámení s cílem hodiny.
Hlavní část	Výklad probíhá v českém jazyce. Základní vybrané pojmy uváděny i v anglickém jazyce. Rozhovor s žáky k zjištění pochopení nové látky. Samostatná práce (cvičení dle učebnice).
Závěr	Opakování vybraných pojmů (česky, anglicky). Zhodnocení hodiny.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
správný výsledek	correct result
Zapiš pomocí zlomku...	Express as a fraction.
zlomek	fraction
čitatel	numerator
jmenovatel	denominator
Zkraťte na základní tvar.	Reduce to the primary form.
zlomková čára	line of a fraction
Zlomek nemá smysl.	The fraction is nonsensical.
Zlomek se rovná 1.	The fraction equals 1.
Zkrať zlomek.	Reduce the fraction.

Délka kružnice

I. - úvodní informace

Název:	Délka kružnice
Předmět:	Matematika
Autor:	Milan Matys
Věková skupina:	Od: 14 Do: 15

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• Zopakovat, co znamenají základní pojmy - poloměr, průměr, kruh, kružnice. [Procvičováním zjistit, zda žáci pochopili základní pojmy.]• Seznámit se se vzorcem pro obvod kruhu. [Ověření pomocí samostatné práce žáků a průběžné kontroly učitelem.]• Vědět, co je Ludolfovo číslo - velikost. []
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• Seznámit se s novými anglickými výrazy. [Využití notebooku s audio odkazy.]• Při opakování naučené látky používat anglická slovíčka. [Ústní ověřování, krátký test.]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">• Frontální výklad s využitím nástěnných obrazů.• Při řízeném rozhovoru používat vybraná anglická slovíčka (věty).
Učební pomůcky:	učebnice, nástěnné obrazy, sešit, tužka, kružítko, pravítko (trojúhelník), notebook

Popis hodiny

Úvod	Pozdrav anglicky. Seznámení s cílem hodiny.
Hlavní část	Výuka probíhá v českém jazyce. Vybrané pojmy a věty jsou napsány na tabuli společně s fonetickým přepisem a českým překladem. Žáci společně se učí výslovnosti jednotlivých slovíček společným opakováním. Žáci rýsují kružnice dle zadání v učebnici a podle vzorečku vypočítávají jejich délky.
Závěr	Kontrola na zapamatování si anglických slovíček a vět pomocí řízeného rozhovoru a krátkým testem. Zhodnocení hodiny.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
poloměr	radius
Rozumí všichni textu?	Does everybody understand the text?
kružítko	compass(es)
trojúhelník (s ryskou)	set square
pomůcky na rýsování	drafting aids
milimetr	millimetre
dosadit	substitute
kruh, kruhy	circle, circles
délka	length
Vypočítej obvod kruhu.	Calculate the circumference of a circle.
centimetr	centimetre
decimetr	decimetre
metr	metre / meter
Dobrý den, posadte se.	Good morning, sit down.
Opis kolem bodu kružnici	Circumscribe a circle around the point.
poloměr kružnice	radius of a circle
sestrojit kružnici	construct a circle
střed kružnice	centre of a circle
změřit pomocí pravítka	measure with a ruler
Narýsuj kružnici.	Draft a circle.

Vánoční besídka

I. - úvodní informace

Název:	Vánoční besídka
Předmět:	Hudební výchova
Autor:	Marie Mrázková
Věková skupina:	Od: 12 Do: 15

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit žáky znát symboly Vánoc. [Žáci umí vyjmenovat symboly Vánoc.]Opakování koled a vánočních písní. [Žáci umí zpívat koledy a vánoční písně.]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit žáky angl. slovíčka týkající se symbolů Vánoc. [Žáci znají anglická slovíčka týkající se symbolu Vánoc.]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">hryzpěv s doprovodem klavíru a kytaryvolný rozhovor
Učební pomůcky:	vánoční stromeček, zvonek, svíčky, rolničky, cukroví, klavír, orfovy nástroje, adventní věnec, dárky, karty s anglickými názvy

Popis hodiny

Úvod	pozdravení česky i anglicky, organizační záležitosti, seznámení žáků s cílem hodiny a průběhem hodiny
Hlavní část	Rozhovor mezi žáky a učitelem na téma Vánoce. Ve třídě je několik vánočních symbolů dle slovní zásoby. U každé věci, která se týká Vánoc, jsou kartičky s anglickými názvy, které učitelka i žáci užívají při společném rozhovoru. Následuje zpěv koled u stromečku s doprovodem klavíru nebo kytary a orfových nástrojů.
Závěr	Závěrem hodiny opakování formou pohybové a výukové hry, kdy učitelka řekne žákům anglický název vánočního předmětu a žáci si k danému předmětu stoupnou.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
dárek, dárky	a present / presents
svíčka	candle
V prosinci jsou Vánoce.	Christmas is in December.
adventní věnec	advent wreath
vánoční stromeček	Christmas tree
zvonek	bell
cukroví	sweets
Přeji vám krásné Vánoce a bohatého ježíška.	I wish you Merry Christmas and that you get a lot of Christmas presents.
Vánoce	Christmas
rolničky	jingle bells

Antonín Dvořák - životopis

I. - úvodní informace

Název:	Antonín Dvořák - životopis
Předmět:	Hudební výchova
Autor:	Marie Mrázková
Věková skupina:	Od: 12 Do: 15

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit žáky znát životopis Antonína Dvořáka [Žáci znají životopis Antonína Dvořáka.][]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit žáky znát anglická slovíčka k danému tématu [Žáci znají slovíčka k životopisu Antonína Dvořáka]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">PC - vyhledávání na internetu, prezentaceskupinová prácezpěv
Učební pomůcky:	PC, interaktivní tabule, psací potřeby, kytara, klavír

Popis hodiny

Úvod	Pozdrav česky i anglicky, organizační záležitosti, seznámení žáků s cílem a průběhem hodiny, opakování naučených písní
Hlavní část	Seznámení žáků s Antonínem Dvořákem formou prezentace v power pointu na interaktivní tabuli, kde jsou uvedena i příslušná anglická slovíčka. Učitelka i žáci při prezentaci aktivně užívají tato anglická slovíčka mluvenou formou. Skupinová práce žáků - vyhledávání na internetu další zajímavosti o Antonínu Dvořákovi, žáci si dělají výpisky a užívají anglická slovíčka (psanou formou), které vidí na interaktivní tabuli.
Závěr	Závěrem opakování naučených písní. Zhodnocení hodiny a splněných cílů. Rozloučení se žáky.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
texty na počítači	computer texts
životopis (osoby napsaný někým jiným)	biography
počítač	computer.
internet	the Internet
hudba	music
hudební skladatelé	music composers
Narodil se v našem kraji.	He was born in our region.
bydliště	place of residence
český hudební skladatel	Czech composer
studium	study

Broučci v trávě

I. - úvodní informace

Název:	Broučci v trávě
Předmět:	Výtvarná výchova
Autor:	Zdeňka Nechvátalová
Věková skupina:	Od: 12 Do: 13

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Pod vedením aplikovat pracovní postupy na výtvarnou práci [Žáci úkol zvládní]Rozlišit výtvarné techniky []
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Seznámit žáky s dalšími anglické výrazy, které se týkají tématu [Žáci dokázali ve hře reagovat na anglické výrazy pohybem]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">Motivace - příběh broučkaVysvětlení úkolu a postupu práceSamostatná práce žáků s případnou pomocí učitele
Učební pomůcky:	tuš, špejle, výkresy, anilínové barvy, štětce

Popis hodiny

Úvod	Pozdrav - česky, anglicky Prezence Motivační chvilka, úvod do hodiny, seznámení s úkolem a prací
Hlavní část	Žáci pracují nejdříve tuší - kreslí broučky v trávě. Než jim práce zaschne, učitel jim dá možnost naučit se nové anglické pojmy, které v závěru hodiny využijí při hře. Opět mají žáci i zrakovou oporu, pojmy jsou napsány na tabuli. Po zaschnutí tuše na výkresu, žáci dokončí své dílko anilínkami, dle své fantazie, dolepí své brouky a broučky na již připravený výkres z minulé hodiny. Dokončí pozadí - trávu, opět dle svého vkusu vyberou barvu.
Závěr	V závěru hodiny si zopakují všechny nové pojmy a slovní spojení a zahrají si hru na pohyby: př."brouček spí - a little bug is sleeping...". Po zhodnocení práce dětí nastává úklid pomůcek, třídy, rozloučení.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
Toto je brouk.	This is a bug.
velký brouk	a big bug
tráva	grass
Tráva je zelená.	Grass is green.
Kreslíme broučky.	We are drawing little bugs.
Brouček leze.	A little bug is crawling.
Brouček letí.	A little bug is flying.
Kreslí barevné brouky.	Draw colourful bugs.
Brouček spí.	A little bug is sleeping.
brouček	little beetle
Tráva je vysoká.	The grass is long
brouk, brouci	a beetle, beetles

Moje maminka

I. - úvodní informace

Název:	Moje maminka
Předmět:	Výtvarná výchova
Autor:	Zdeňka Nechvátalová
Věková skupina:	Od: 14 Do: 16

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Umět vyjádřit svůj výtvarný záměr [Poznávání maminek navzájem podle přinesených fotografií]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Dát možnost žákům seznámit se s dalšími angl. slovy a slovními spojeními, které se týkají tématu hodiny [Správná reakce na angl. slova ve spojení s obr. materiálem]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">Motivační rozhovor o mamincePopis portrétu - ukázkaVlastní práce žáků
-------------------	---

Učební pomůcky:	výkresy, uhly, hadříky
-----------------	------------------------

Popis hodiny

Úvod	Pozdrav - anglicky, česky Prezence Seznámení s činností v následujících chvílích.
Hlavní část	Po motivační chvílce - rozhovoru o maminkách, učitel dětem vysvětlí pravidla kresby portrétu. Přitom jim dá možnost seznámit se s dalšími anglickými pojmy, které se týkají tématu práce, na které se žáci podílí. K tomuto mají možnost zrakové opory ve formě velkého portrétu maminky - na tabuli - s anglickými popiskami částí obličeje. Po vysvětlení práce následuje samostatná činnost žáků - kresba portrétu uhlím.
Závěr	Na zopakování anglických pojmů si žáci spolu s učitelem zahrají PH "ukaž oko..." - v anglickém jazyce, tak si procvičí i zopakují všechny nové pojmy. Následuje zhodnocení vlastní práce a práce ostatních, úklid pomůcek, třídy, rozloučení.

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
kresba maminky	a drawing of your mum
Kreslíme portrét maminky.	We are painting a portrait of our mums.
Má dlouhé vlasy.	She has long hair.
Má světlé vlasy.	She has fair hair.
Má tmavé vlasy.	She has dark hair.
Má černé oči.	She has black eyes.
Má zelené oči.	She has green eyes.
Má modré oči.	She has blue eyes.
Má malé oči.	She has small eyes.
Má malý nos.	She has a small nose.
Má velká ústa.	She has a big mouth.
Má malá ústa.	She has a small mouth.

Vložka z dýhy

I. - úvodní informace

Název:	Vložka z dýhy
Předmět:	Pracovní vyučování
Autor:	Marek Studnař
Věková skupina:	Od: 10 Do: 12

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Naučit se pracovat s dýhou [Porovnání dosažených výrobků]Znát pravidla bezpečnosti [Slovní ohodnocení práce]Používání vhodných pomůcek []
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">Seznámit se s anglickými pozdravy [Žáci umí pojmenovat některé nástroje]Pojmenovat některé nástroje a materiál - přiřazování angl.výrazů na kartičkách [Žáci umí použít angl. pozdrav]Při popisu práce používat jak české, tak i angl. výrazy [Na konci hodiny krátký test používaných slovíček]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">Ukázka učiteleSamostatná práce žákůKolektivní hodnocení
Učební pomůcky:	Dýha, zalamovací nožík, nůžky, podložky

Popis hodiny

Úvod	Pozdrav- česky a anglicky Seznámení s cílem hodiny Ukázka provedení práce učitelem
Hlavní část	Zopakování postupu práce při výrobě Vlastní práce žáků - samostatná práce s indiv. pomocí učitele
Závěr	Vyhodnocení prací Debata nad výrobky Poslech písně - Twinkle, twinkle little star. Rozloučení- pozdrav

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
spojit	join
nožík	small knife
nůžky	scissors
bílá	white
Dobry den, žáci!	Good morning, pupils!
na shledanou	good-bye
Chybí dnes někdo?	Is anybody absent today?
Otevřete okno prosím.	Open the window please.
Zavřete okno prosím.	Would you close the window, please.
Uklidněte se.	Calm down.
Klid!	Silence!

Vánoční polévka

I. - úvodní informace

Název:	Vánoční polévka
Předmět:	Pracovní vyučování
Autor:	Marek Studnař
Věková skupina:	Všechny věkové skupiny

II. - cíle a ověření

Obsahové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• Uvaření polévky [Ochutnávka polévky]• Práce s potravinami [Hodnocení]• Znat vhodné prac.postupy [Rekapitulace receptu]
Jazykové cíle a ověření:	<ul style="list-style-type: none">• České a anglické pozdravy [Žáci používají anglické pozdravy]• Pojmenovat pracovní postupy [Žáci ovládají základní pojmenování]• Pojmenovat suroviny, nástroje a potřeby- kartičky s ang. výrazy [Žák prokáže znalost při zkoušení]

III. - strategie, učební pomůcky

Učební strategie:	<ul style="list-style-type: none">• Společná práce pod dohledem učitele• Ověřování prac. postupu při vzájemné spolupráci, Seznámení s angl. výrazy• Ověřování znalosti angl. slovíček
Učební pomůcky:	Vybavení kuchyně Kartičky

Popis hodiny

Úvod	Pozdrav Seznámení s cílem hodiny Základní anglická slovíčka
Hlavní část	Příprava pokrmu Opakování slovíček Používání angl. výrazu při manipulaci
Závěr	Ochutnávka Rekapitulace receptu - Vánoční polévka Zkoušení znalostí slovíček Uklid

Slovní zásoba

Výraz	Překlad
Umyj nádobí.	Wash the dishes.
Je tu pěkný pořádek.	The place is nice and tidy.
Na polévku potřebujeme vodu, brambory, mrkev, petržel, cibuli, sůl a koření.	For the soup we need water, potatoes, carrots, parsley, onion, salt and seasoning.
Nakrájej brambory.	Cut the potatoes.
Nakrájej cibuli.	Chop up the onion.
Nakrájej mrkev.	Chop up the carrot.
Nakrájej petržel.	Chop up the parsley.
Napiš si recept.	Write down the recipe.
Neřízni se.	Don't cut yourself.
vařečka	a wooden spoon
talíř	plate
hrnec	pot
Odnes talíř.	Take the plate away.

CLIL do škol, Prvky angličtiny v základní škole praktické

© 2012 Masarykova univerzita

1. vydání, 2012, náklad 115 výtisků

Tiskárna KNOPP, Černčice 24, Nové Město nad Metují, 549 01